

Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības
ministrija

Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums

**Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāna
2016.-2021. gadam un**

**Gaujas upju baseinu apgabala
plūdu risku pārvaldības plāna 2016.-2021. gadam**

VIDES PĀRSKATS

Rīgā, 2016. gada maijā

Satura rādītājs

Ievads.....	Error! Bookmark not defined.
1. Atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna saistība ar pirmo Gaujas apsaimniekošanas plānu	7
1.1. Politikas plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings	7
1.2. Analīze par būtiskām izmaiņām	8
2. Vides pārskata sagatavošanā iesaistītās institūcijas, sabiedrības līdzdalība un problēmas nepieciešamās informācijas iegūšanā	11
2.1. Galvenie pamatprincipi un metodes	11
2.2. Vides pārskata saturs	12
2.3. Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma gaita, norādot arī problēmas nepieciešamās informācijas ieguvē.....	13
2.4. Sabiedrības līdzdalība.....	13
3. Izvērtējamā plānošanas dokumenta struktūra un saturs	14
3.1. Vispārīgā informācija	14
3.2. Esošās situācijas vērtējums.....	16
3.3. Raksturojums un slodžu izvērtējums.....	16
3.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas.....	21
3.5. Monitoringa kvalitātes raksturojums un rezultāti.....	23
3.6. Vides kvalitātes mērķi	24
3.7. Integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem	25
3.8. Ekonomiskā analīze.....	27
3.9. Pasākumu programmas un to realizācija	27
3.10. Atbildīgo institūciju kontaktinformācija	30
4. Ar plānošanas dokumentu saistītās ilgtspējīgas attīstības problēmas.....	30
4.1. Ūdeņu pārvaldība.....	31
4.2. Tautsaimniecības attīstība Gaujas upju baseina apgabalā	33
4.3. Demogrāfijas dinamika un tās ietekme uz komunālajiem pakalpojumiem.....	34
4.4. Pārrobežu riski.....	34
5. Plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums. Īss iespējamo alternatīvu izvēles pamatojums	35
5.1. Plūdu risku samazināšana un ar to saistītās problēmas	35
5.2. Ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas tālāka attīstība.....	39
5.3. Ūdeņu eitrofikācija un lauksaimniecības attīstība, akvakultūra	40
5.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas un ainavas.....	41

5.5. Kultūras mantojuma saglabāšana	42
6. Vides stāvokļa iespējamās izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots	42
7. Risinājumi, lai novērstu vai samazinātu plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu neīstenošanas riskus.....	43
8. Iespējamie kompensēšanas pasākumi.....	44
9. Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās būtiskās pārrobežu ietekmes novērtējums.	45
10. Plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings	45
11. Vides pārskata kopsavilkums	46

Ievads

Eiropas Parlamenta un Padomes 2000.gada 23.oktobra Direktīva 2000/60/EK, kas nosaka struktūru Eiropas Kopienas rīcībai ūdeņu aizsardzības politikas jomā (turpmāk – Ūdeņu direktīva), izveido visaptverošu sistēmu virszemes iekšējo ūdeņu, jūras piekrastes un pārejas ūdeņu, kā arī pazemes ūdeņu aizsardzībai. Ūdeņu direktīvas galvenais mērķis ir saglabāt un uzlabot virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti. Šo mērķu sasniegšanai tā uzdod katrai Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstij izstrādāt specifisku plānošanas dokumentu – upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plānu (turpmāk – apsaimniekošanas plāns), kuru atjauno reizi sešos gados. Apsaimniekošanas plāna saturu nosaka 2009. gada 25. jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr. 646 „Noteikumi par upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāniem un pasākumu programmām”.

Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu, kurā ir pārņemtas Ūdeņu direktīvas prasības, Latvijā izdalīti četri – Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas – upju baseinu apgabali. Katram no tiem ir jāizstrādā savs apsaimniekošanas plāns. Pirmais apsaimniekošanas plāns Gaujas upju baseinu apgabalam (turpmāk - Gaujas apgabals¹) tika izstrādāts laika periodam no 2009. gada līdz 2015.gadam; tas apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2010. gada 6.maija rīkojumu Nr.143 (turpmāk – pirmais Gaujas apsaimniekošanas plāns). Atjaunotais Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns, kas paredzēts 2016.-2021. gadam, apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2015. gada 22.decembra rīkojumu Nr.378 (turpmāk – atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns).

Ūdens apsaimniekošanas likumā ir pārņemtas arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 23.oktobra Direktīvas 2007/60/EK par plūdu riska novērtējumu un pārvaldību (turpmāk – Plūdu direktīva) prasības. Šī direktīva uzdod dalībvalstīm veikt plūdu riska sākotnējo novērtējumu un, pamatojoties uz to, noteikt plūdu apdraudētās teritorijas katrā upju baseinu apgabalā. Šīm teritorijām uzdots sagatavot plūdu iespējamo postījumu kartes un plūdu riska kartes, kā arī plūdu riska pārvaldības plānus, kurus, līdzīgi kā apsaimniekošanas plānus, atjauno reizi sešos gados.

Lai apzinātu un ar dažādiem pasākumiem mazinātu plūdu risku un to izraisītās negatīvās sekas, ir nepieciešams sistēmiski pārvaldīt plūdu risku tam pakļautajās teritorijās, ņemot vērā šajās teritorijās noteiktos mērķus laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai. Tāpēc apsaimniekošanas plānu un plūdu risku pārvaldības plānu izstrāde ir vairāk vai mazāk integrēts process. Ūdens apsaimniekošanas likums nosaka, ka plūdu risku pārvaldības plānu iekļauj apsaimniekošanas plānā kā tā sastāvdaļu, radot iespēju ūdeņu stāvokli un kvalitāti izvirzīt kā svarīgus priekšnosacījumus ūdens kvantitatīvo ekstrēmu (plūdu) pārvaldības pasākumu veikšanai. Bet tas nebūt nenozīmē, ka šo lielā mērā pretrunīgo aspektu izvērtējums jāapvieno vienā un praktiski grūti pielietojamā dokumentā. Tāpēc Gaujas apgabala apsaimniekošanai 2016.-2021. gadā ir izstrādāti, sabiedriski apspriesti un apstiprināti divi atsevišķi dokumenti – atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns un Plūdu riska pārvaldības plāns (turpmāk – Plūdu plāns). Tomēr abiem šiem dokumentiem veikts vienots un integrēts stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma process, kuram sagatavots integrēts Vides pārskata ziņojums.

¹ Pēc Ūdens apsaimniekošanas likumā dotās definīcijas „upju baseinu apgabals” ir sauszemes un jūras teritorija, ko veido vienas upes vai vairāku blakus esošu upju baseini, kā arī ar tiem saistītie pazemes ūdeņi un piekrastes ūdeņi.

Plūdu riska sākotnējais izvērtējums apstiprināts ar 2007. gada 20. decembra Ministru kabineta rīkojumu Nr.830 „Plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības nacionālā programma 2008.-2015. gadam” (turpmāk – Plūdu programma). Plūdu programmā noteiktajām plūdu riska teritorijām Gaujas apgabalā 2015.gadā tika izstrādātas plūdu riska un postījumu vietu kartes, kuras ir iekļautas Plūdu riska informācijas sistēmā (<http://pludi.meteo.lv/floris/>). Informācijas sistēma veidota kā civilās aizsardzības un teritorijas plānošanas instruments, lai nodrošinātu valsts un pašvaldību institūcijas ar atbilstošiem digitālajiem kartogrāfiskajiem materiāliem, kas ļautu plūdu risku savlaicīgi un kvalitatīvi integrēt dažāda līmeņa teritoriju plānošanas dokumentos, kā arī nodrošinātu kvalitatīvu informāciju institūcijām, kas atbild par rīcības koordināciju plūdu gadījumā.

Plūdu riska pārvaldība ir integrēts pasākums, ko uz dabas katastrofu un tautsaimniecības attīstības radīto risku izvērtējuma pamata veic par vides informāciju un vides pārvaldību, teritoriālo plānošanu un civilo aizsardzību atbildīgās institūcijas. Latvijā, līdzīgi kā visā pasaulē, visblīvāk apdzīvotas ir tieši jūras piekraste un upju palienes. Tajās bez iedzīvotājiem atrodas gan vēl saglabājušās dabīgās ekosistēmas, gan materiālās un kultūras vērtības, kuras klimata pārmaiņu ietekmē tiek aizvien vairāk pakļautas plūdu riskam.

ES ūdens politika ir savstarpēji integrēta daudz lielākā mērā nekā nodrošina plūdu pārvaldības un upju baseinu apsaimniekošanas pasākumu savstarpēja izvērtēšana un saskaņošana. Šajā politikā integrētas daudzas direktīvas dzeramā ūdens apgādes, komunālo notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas, pazemes ūdeņu aizsardzības, prioritāro zivju ūdeņu aizsardzības, peldūdeņu aizsardzības, dabas aizsardzības jomās. ES ūdens politika ir cieši saistīta ar Kopīgo lauksaimniecības politiku, Kopīgo Zivsaimniecības politiku, ES transporta politiku, enerģētikas un klimata pārmaiņu politiku. ES jūras ūdeņu aizsardzības politiku veido Eiropas Padomes un Parlamenta 2008. gada 17. jūnija Direktīva 2008/56/EK ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai jūras vides politikas jomā (turpmāk – Jūras stratēģijas direktīva). Visu Eiropas upju ūdeņi ietek Eiropas piekrastes jūrās, tāpēc apsaimniekošanas plānu uzdevums ir arī ar iekšzemes ūdeņu stāvokļa uzlabošanas pasākumiem sekmēt laba jūras vides stāvokļa sasniegšanu. Gauja ietek Rīgas jūras līci un tālāk tās ūdeņi nonāk Baltijas jūrā. Tāpēc gan apsaimniekošanas plāna kontekstā, gan attiecībā uz Jūras stratēģijas direktīvas īstenošanu Baltijas jūras sateces baseinā, liela nozīme ir Helsinku konvencijas par Baltijas jūras vides aizsardzību dalībvalstu lēmumiem par Baltijas jūras rīcības plānā ietvertajām un dalībvalstīm saistošajām slāpekļa (N) un fosfora (P) samazināšanas kvotām.

Atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns atbilstoši Ministru Kabineta 2004.gada 23.marta noteikumiem Nr.157 “Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 157) ir vidēja termiņa reģionāla līmeņa vides politikas plānošanas dokumenti, kas aptver ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas jomu. Tajos izvirzītie mērķi – sasniegt labu ūdeņu stāvokli un samazināt ar plūdiem saistītu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēku veselību, vidi, kultūras mantojumu un saimniecisko darbību – atbilst Latvijas vidēja termiņa vides politikas pamatnostādņem un principiem. Latvijas vides politika, tai skaitā, virszemes un pazemes ūdeņu apsaimniekošanai un aizsardzībai, definēta Vides politikas pamatnostādņēs 2014.-2020. gadam (turpmāk – VPP2020), kas apstiprinātas ar Ministru kabineta 2014. gada 26. marta rīkojumu Nr.130.

Atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā ir ietverta jaunāka informācija par virszemes un pazemes ūdeņu stāvokli un tā izmaiņām Gaujas apgabalā kopumā un katrā

atsevišķā pazemes un virszemes ūdensobjektā², cilvēka darbības ietekmes uz tiem novērtējums, definēti ūdeņu kvalitātes mērķi, paredzēti pasākumi mērķu sasniegšanai. Plānā norādīti tie pasākumi, kas netika īstenoti laikā no 2009. gada līdz 2015. gadam. Atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns sastāv no 10 nodaļām:

- 1) ievaddaļa;
- 2) raksturojums un slodžu izvērtējums;
- 3) īpaši aizsargājamās teritorijas;
- 4) monitoringa kvalitātes raksturojums un rezultāti;
- 5) vides kvalitātes mērķi;
- 6) integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem;
- 7) ekonomiskā analīze;
- 8) pasākumu programma;
- 9) sabiedrības līdzdalība;
- 10) atbildīgo institūciju kontaktinformācija;
- 11) pielikumi.

Katras nodaļas sākumā ir sniegts īss kopsavilkums par nodaļā apskatītajām tēmām un iegūtajiem rezultātiem. Liela daļa atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā ietvertās informācijas ir apkopota pielikumos un attēlota kartēs un diagrammās.

Atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna projektu sagatavoja un ar 2015. gada 30. janvāri sāka publikot Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs (turpmāk – LVĢMC). Izstrādes gaitā plāna projekts apspriests Gaujas apgabala un Vides konsultatīvajās padomēs. Pēc sabiedriskās apspriešanas, kura ilga līdz 2015. gada 30. oktobrim, atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns tika pilnveidots atbilstoši saņemtajiem priekšlikumiem.

Plūdu plānā raksturoti šī apgabala ūdens objekti, aprakstīti valsts hidrometeoroloģiskā monitoringa tīkla novērojumi un informācija par ūdens līmeņiem un caurplūdumiem, kas nepieciešami plūdu prognožu un agrās brīdināšanas sistēmas izveidei. Plānā ietverta hidroloģiskā monitoringa staciju tīkla pārskata karte, izvērtēti iespējamie plūdu veidi, raksturoti to cēloņi un dota vēsturiskā informācija par plūdiem un to radītajiem postījumiem, kā arī apskatīta klimata pārmaiņu iespējamā ietekme uz plūdiem. Plānā ietvertas plūdu postījumu un plūdu riska kartes šim riskam pakļautajām teritorijām Gaujas apgabalā, kuras tika noteiktas iepriekš minētajā Plūdu programmā. Plūdu plānā noteikti pasākumi plūdu risku samazināšanai, tai skaitā tie, kuri netika īstenoti Plūdu programmas darbības laikā. Paredzētie pasākumi plūdu riska pārvaldības mērķu sasniegšanai nav pretrunā ar atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā noteiktajiem mērķiem un atbilst Latvijas vidēja termiņa vides politikas pamatnostādņem un principiem.

Gaujas Plūdu plānā ir šādas nodaļas:

- 1) ievads;
- 2) vispārīgs apgabala raksturojums;

² Pēc Ūdens apsaimniekošanas likumā dotās definīcijas “ūdensobjekts” ir nodalīts un nozīmīgs virszemes ūdens hidrogrāfiskā tīkla elements: ūdenstece (upe, strauts, kanāls vai to daļa), ūdenstilpe (ezers, dīķis, ūdenskrātuve vai to daļa), kā arī pārejas ūdeņi vai piekrastes ūdeņu posms.

- 3) plūdu riska sākotnējā novērtējuma rezultāti un citi veiktie pētījumi;
- 4) klimata pārmaiņu ietekme;
- 5) plūdu postījumu un plūdu riska kartes;
- 6) pasākumu programma plūdu riska pārvaldības mērķu sasniegšanai;
- 6) pielikumi.

Plūdu plāns 2015. gada 22. decembrī ir apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojumu Nr. 378 un publicēts LVĢMC tīmekļa vietnē un VARAM tīmekļa vietnē. Līdz ar to ir nodrošināta Ūdeņu direktīvas un Ūdens apsaimniekošanas likuma prasība apstiprināt abus plānus līdz 2015. gada 22. decembrim.

Likums „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” paredz veikt stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu (turpmāk – stratēģiskais novērtējums) politikas plānošanas dokumentiem, kuru īstenošana var būtiski ietekmēt vidi. Šīs prasības attiecinātas arī uz vides politikas plānošanas dokumentiem, kuri jau pēc savas būtības tiek izstrādāti ar mērķi aizsargāt vidi un bremsēt ar tautsaimniecības attīstību saistītos riskus. Izpildot likuma prasības, arī atjaunotajam Gaujas apsaimniekošanas plānam un Plūdu plānam ir veikts stratēģiskais novērtējums, kura ietvaros sagatavots šis Vides pārskats. Vides pārskatā novērtēts, kā abos plānos izvirzīto mērķu un paredzēto pasākumu īstenošana ietekmēs vidi.

1. Atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna saistība ar pirmo Gaujas apsaimniekošanas plānu

1.1. Politikas plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings

Atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns ir vidēja termiņa vides politikas plānošanas dokumenti ūdens jomā. Pēc būtības tie ir Eiropas Komisijas monitoringam un kontrolei pakļauti dokumenti, kuros ietilpstošo pasākumu programmu izpilde ir saistīta ar Latvijas kā ES dalībvalsts atbildību. Protams, ES vides politika ir atvērta un sabiedrības iesaistei šīs politikas plānošanā un realizācijā ir liela nozīme. Tomēr galvenie abu dokumentu monitoringa etapi neapšaubāmi saistāmi ar Eiropas Komisijai iesniedzamajiem ziņojumiem un dalībvalstu kopīgajiem ES ūdens politikas efektivitātes izvērtējumiem.

Atbilstoši Latvijas normatīvajiem aktiem ietekmes uz vidi novērtējuma jomā bez Eiropas Komisijai iesniedzamajiem ziņojumiem ir jāveic arī minēto plānošanas dokumentu īstenošanas monitorings. Tā nepieciešamību nosaka MK noteikumi Nr.157, konkrēti, šo noteikumu VIII nodaļa „Plānošanas dokumentu īstenošanas monitorings”. Monitoringu veic, lai konstatētu dokumentā paredzēto rīcību tiešo vai netiešo ietekmi uz vidi un lai noteiktu, vai nepieciešams izstrādāt plānošanas dokumenta grozījumus. Minētie MK noteikumi prasa monitoringam izmantot valsts statistikas datus, informāciju, kas iegūta, veicot vides monitoringu, kā arī citu informāciju, kas pieejama plānošanas dokumenta izstrādātājam. Savukārt izstrādātājs sastāda monitoringa ziņojumu un noteiktā termiņā iesniedz to Vides pārraudzības valsts birojā (turpmāk – VPVB). Monitoringa ziņojumā apkopo pieejamo informāciju un ietver vismaz ar plānošanas dokumenta īstenošanu saistīto vides stāvokļa izmaiņu un to tendenču raksturojumu. VPVB reizi gadā apkopo iesniegtos monitoringa ziņojumus un nodod tos LVĢMC.

Izvērtējot atbilstošo ES direktīvu prasību īstenošanu, jāsecina, ka visi ar tām saistītie ziņojumi savlaicīgi iesniegti Eiropas Komisijai. Turklāt sekmīgi un aktīvi ir darbojušies Gaujas apgabala konsultatīvā padome, iesaistot pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanā valsts institūciju, pašvaldību, NVO un sabiedrības pārstāvjus. Līdz ar to nākas konstatēt (līdzīgi, kā VPP2020 Vides pārskata apspriešanas laikā atzīmēja Pārresoru koordinācijas centrs un Latvijas pašvaldību savienība), ka stratēģiskā novērtējuma process un Vides pārskatu sagatavošana „tīriem” vides politikas dokumentiem šobrīd ietver daudz paralēlu darbību un prasa lielus valsts resursus.

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam izstrādātāja (šajā gadījumā – LVĢMC) sastādītie monitoringa ziņojumi par pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanu noteiktā termiņā jāiesniedz VPVB. Pēc līdzīgu ziņojumu apkopošanas tie savukārt tiktu iesniegti LVĢMC, kas savukārt šo informāciju tālāk ietver datu bāzēs un izmanto vides pārskatos. Tā kā pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna izstrādātājs bija pats LVĢMC, šī plāna īstenošanas monitoringa ziņojums netika sagatavots, jo saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likuma 9.pantā LVĢMC koordinē pasākumu programmu īstenošanu, uztur un apkopo informāciju par veiktajiem pasākumiem un antropogēno slodzi izmaiņām, kā arī veic minēto pasākumu efektivitātes analīzi un, ja nepieciešams, izstrādā priekšlikumus pasākumu programmu precizēšanai. LVĢMC ir arī ziņojumu sagatavotājs Eiropas Komisijai un tā tīmekļa vietne ir galvenais sabiedrības informācijas avots par pirmo Gaujas apsaimniekošanas plānu. Savukārt galvenais šo plānu īstenošanas vērtētājs ir Eiropas Komisija. Kopsavilkums par pirmajā Gaujas apsaimniekošanas plānā paredzēto pasākumu īstenošanu ir iekļauts atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā.

1.2. Analīze par būtiskām izmaiņām

Pirms pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna izstrādes Latvijā ūdens kvalitāte tradicionāli tika vērtēta pēc ķīmiskiem un fizikāli ķīmiskiem kritērijiem (temperatūra, skābekļa daudzums, caurredzamība, biogēno elementu koncentrācijas, specifisku piesārņojošu vielu klātbūtne u.tml.). Turpretī Ūdeņu direktīva nosaka, ka virszemes ūdeņu ekoloģiskās kvalitātes novērtējumā noteicošiem jābūt bioloģiskajiem kritērijiem – aļģu, augstāko ūdensaugu, ūdenī mītošo sīko bezmugurkaulnieku, kā arī zivju sugu sastāvam un sastopamībai. Tā kā virszemes ūdeņu kvalitātes bioloģisko kritēriju un to novērtēšanas metožu izstrāde Latvijā tika uzsākta tikai 2008.-2009. gadā, atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā ir būtiski mainīta pieeja upju un ezeru stāvokļa un kvalitātes vērtēšanai. Ir papildināts arī upju un ezeru ūdeņu kvalitātes monitoringā ietvertu rādītāju saraksts. Tāpēc nav iespējams objektīvi savstarpēji salīdzināt pirmajā un atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā ietvertu ūdensobjektu stāvokļa novērtējumu.

Pirmajā Gaujas apsaimniekošanas plānā virszemes ūdensobjektu ķīmiskās kvalitātes novērtējums veikts atbilstoši 2002. gada 12. marta Ministru kabineta noteikumiem Nr.118 „Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” (atbilstoši redakcijai, kas bija spēkā līdz 2009. gada 14. augustam). Atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā ūdeņu ķīmiskā kvalitāte ir novērtēta atbilstoši Direktīvas 2008/105/EK³ un Direktīvas 2013/39/ES⁴ prasībām

³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/105/EK (2008. gada 16. decembris) par vides kvalitātes standartiem ūdens resursu politikas jomā, un ar ko groza un sekojoši atceļ Padomes Direktīvas 82/176/EEK, 83/513/EEK, 84/156/EEK, 84/491/EEK, 86/280/EEK, un ar ko groza Direktīvu 2000/60/EK attiecībā uz prioritāro vielu koncentrāciju ūdenī

attiecībā uz prioritāro (īpaši kaitīgo) vielu saturu dzīvo organismu audos. Tas nozīmē, ka jaunais novērtējums ir balstīts uz plašāku vielu sarakstu un atšķirīgiem robežlielumiem. 2009.-2014. gadā ir būtiski palielināts mērāmo prioritāro vielu skaits upju ūdenī, 2013. gadā ir uzsākti šo vielu mērījumi arī sedimentos un dzīvo organismu audos.

Atbilstoši Ūdeņu direktīvas prasībām, upju un ezeru ūdensobjektu kvalitātes monitoringa pirmais cikls aptvēra 2006.-2008. gadu, bet otrs, kura rezultātus izmantoja atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna sagatavošanā – 2009.-2014. gadu. Galvenā atšķirība ir plašāks ūdeņu kvalitātes rādītāju saraksts, kas nodrošina pilnīgāku un objektīvāku ūdensobjektu kvalitātes vērtējumu un raksturojumu (sk. 1. tabulu). 2009.-2014. gada ūdeņu monitoringa ciklā ir ietverti gandrīz visi Ūdeņu direktīvā prasītie bioloģiskie kvalitātes elementi: fitoplanktons, citi ūdensaugi un makrozoobentoss. Diemžēl, arī atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna izstrādes laikā ezeru makrofītu, fitobentosa un upju un ezeru hidromorfoloģiskais monitoringa vēl neaptvēra visus ūdensobjektus, jo minēto parametru apsekojumi uzsākti 2009.-2014. gada ūdeņu monitoringa cikla beigās.

1.tabula. Ūdeņu direktīvā noteiktie, Latvijas ūdeņu monitoringā ietvertie un kvalitātes novērtēšanai izmantotie rādītāji

Direktīvā noteiktās rādītāju grupas	Ietverti monitoringā 2006.-2008.		Ietverti monitoringā 2009.-2014.	
	Upes	Ezeri	Upes	Ezeri
Bioloģiskie rādītāji				
Fitoplanktons	X*	X	X*	X
Makrofīti	X		X	X (ar 2013.g.)
Cita ūdensaugu flora (fitobentoss)			X (2014.g.)*	X (2014.g.)*
Makrozoobentoss	X	X	X	X
Zivis	Z		Z	
Vispārīgie fizikāli – ķīmiskie rādītāji				
Biogēni	X	X	X	X
Skābekļa apstākļi	X		X	
Upju baseina specifiskās piesārņojošas vielas (RBSP) ⁵	X	X	X	X
Citi rādītāji (caurredzamība)		X		X
Hidromorfoloģiskie rādītāji				
Hidroloģiskais režīms	H	H	H	H
Upes nepārtrauktība			X (ar 2013.g.)	
Morfoloģiskie pārveidojumi			X (ar 2013.g.)	X (ar 2013.g.)
Prioritārās un bīstamās vielas⁶ ķīmiskā stāvokļa monitoringam				

⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/39/ES (2013. gada 12. augusts), ar ko groza Direktīvu 2000/60/EK un Direktīvu 2008/105/EK attiecībā uz prioritārajām vielām ūdens resursu politikas jomā

⁵ Upju baseina specifiskās piesārņojošas vielas ir tādas piesārņojošas vielas, kas dotajā upes baseinā tiek novadītas ūdenī nozīmīgos daudzumos, un kas nav ietvertas prioritāro vielu sarakstā.

Direktīvā noteiktās rādītāju grupas	Ietverti monitoringā 2006.-2008.		Ietverti monitoringā 2009.-2014.	
Prioritārās vielas ūdenī	X	X	X	X
Prioritārās vielas dzīvo organismu audos			X (2014.g.)	
Prioritārās vielas sedimentos			X (ar 2013.g.)	

Paskaidrojumi

X – kvalitātes rādītājs ir ietverts monitoringā un ūdeņu kvalitātes vērtēšanas sistēmā

* – kvalitātes rādītājs ir ietverts monitoringā, bet ūdeņu kvalitātes novērtējums pēc šā rādītāja vēl nav ticis veikts

Z – zivju apsekojuma dati izmantoti ūdeņu kvalitātes novērtējumā

H – kvalitātes rādītājs tiek noteikts hidroloģiskā monitoringa stacijās

2013.-2014. gadā ir izstrādāts metodiskais materiāls upju un ezeru ūdensobjektu hidromorfoloģiskās kvalitātes novērtēšanai, kā arī veikts hidromorfoloģiskās kvalitātes novērtējums daļai upju un ezeru ūdensobjektu.

Lai būtu iespējams novērtēt upju un ezeru ūdensobjektu kvalitātes izmaiņas pēc 2006.-2008. gada monitoringa cikla, atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna izstrādes gaitā pēc papildinātās un precizētās metodoloģijas ir izvērtēti gan pirmajā (2006.-2008.), gan otrajā (2009.-2014.) monitoringa ciklā iegūtie dati par virszemes ūdeņu stāvokli. Pārvērtējot Gaujas apgabala upju un ezeru kvalitāti, 2008. gadā ūdensobjektu ar labu un augstu ekoloģisko kvalitāti īpatsvars no kopējā ūdensobjektu skaita bija 37% nevis 38%, kā bija norādīts pirmajā Gaujas apsaimniekošanas plānā. Savukārt 2013. gadā par augstā vai labā kvalitātē esošiem atzīti 28 ūdensobjekti no 81 jeb 34,6% Gaujas apgabala ūdensobjektu (2. tabula).

2.tabula. Virszemes ūdensobjekti ar augstu vai labu kvalitāti 2006.-2008.gadā un 2009.-2014.gadā visos Latvijas upju baseinu apgabalos

Laika periods	Daugavas apgabals	Gaujas apgabals	Lielupes apgabals	Ventas apgabals	Kopā
2006.-2008.g.	45	30	6	16	97
2009.-2014.g.	51	28	5	15	99

Tomēr Ūdeņu direktīvas īstenošanu viena upju baseinu apgabala ietvaros nevar vērtēt, ignorējot kopējos panākumus un zaudējumus visu Eiropas ūdeņu aizsardzībā un apsaimniekošanā. Dalībvalstis aizvien biežāk pārliecinās, ka Ūdeņu direktīvas mērķi nav sasniedzami paredzētajā laikā ar tām pieejamajiem līdzekļiem un par saprātīgām izmaksām. Salīdzinot sākotnējo un pēc sešiem gadiem izdarīto ūdeņu stāvokļa vērtējumu blīvi apdzīvotajiem Rietumeiropas upju baseiniem, uzlabojumi bieži vien neparādās, neskatoties uz milzīgajām investīcijām ūdeņu aizsardzības pasākumos un neapšaubāmi lielu politisku

⁶ Prioritārās vielas ir tādas ķīmiskas vielas, kas rada būtisku risku ūdens videi. Ūdens videi bīstamās vielas ir tādas ķīmiskas vielas, kuru emisijas negatīvā ietekme ir atkarīga no pieņemošo ūdeņu īpašībām un var tikt ierobežota noteiktā platībā.

atbalstu Ūdeņu direktīvas īstenošanai visos politiskajos līmeņos. ES dalībvalstu sanāsmēs vairākkārt izteiktas šaubas, vai ūdens politika arī turpmāk būs prioritāte, ja valdības nevarēs pamatot iepriekšējā plānošanas procesā iztērēto līdzekļu efektivitāti.

2. Vides pārskata sagatavošanā iesaistītās institūcijas, sabiedrības līdzdalība un problēmas nepieciešamās informācijas iegūšanā

Vides pārskats par atjaunoto Gaujas apsaimniekošanas plānu un tajā integrēto Plūdu plānu ir sagatavots atbilstoši likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta trešajai daļai un MK noteikumiem Nr.157. Tomēr par starpinstitucionālo sadarbību un sabiedrības informēšanu un iesaistīšanu ūdeņu politikas plānošanā un īstenošanā nevar runāt tikai ietekmes uz vidi normatīvo aktu un procesu kontekstā. Pieredze interešu grupu un sabiedrības iesaistē ūdeņu politikas izstrādē un ieviešanā tālu pārsniedz ietekmes uz vidi novērtējuma procesa formālās prasības. Bez tam to nevar atraut no ES normatīvo aktu prasībām un to īstenošanai izstrādāto vadlīniju norādījumiem, kā arī ES mērogā regulāri notiekošajiem sabiedriskās apspriešanas pasākumiem. Latvijā lielākās diskusijas par ūdens politiku risinājās VPP2020 izstrādes laikā. Pamatnostādņu sadaļas „Ūdens resursu aizsardzība un izmantošana” sabiedriskā apspriešana notika 2013.gada 19. martā VARAM telpās, un tajā piedalījās vairāk nekā 50 pārstāvji no VARAM un tās padotajām institūcijām: VVD centrālās struktūrvienības, Jūras un iekšējo ūdeņu pārvaldes, Liepājas, Ventspils un Valmieras reģionālās vides pārvaldes, VPVB, LVĢMC; citām valsts iestādēm: EM, SM, IZM, ZM, Valsts SIA „Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi”, Latvijas Jūras administrācijas, pašvaldībām vai to institūcijām: LPS, Vidzemes plānošanas reģiona attīstības padomes, Rīgas plānošanas reģiona attīstības padomes, Rīgas domes, Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta; zinātniskiem institūtiem: LHEI, Latvijas Universitātes Bioloģijas institūta, Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta „BIOR”; nevalstiskajām organizācijām: biedrībām „Daugavas savienība”, „Latvijas jūrnieceības savienība”, „Latvijas Makšķernieku asociācija”, „Zemnieku saeima”, „Mazās Hidroenerģētikas asociācija”, „Baltijas Vides Forums”, „Lauksaimniecības organizāciju sadarbības padome”, „Zemes draugi”, „Latvijas ģeologu savienība”; augstskolām: Latvijas Lauksaimniecības universitātes; privātām struktūrām: Ventspils brīvdabas pārvaldes. Diskusijas norisinājās arī Gaujas apgabala konsultatīvajā padomē. Diemžēl ne visi ierosinājumi vēlāk tika atspoguļoti VPP2020 gala versijā. Tomēr VPP2020 neapšaubāmi nosaka Latvijas vides politiku līdz 2020. gadam, tai skaitā, ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas jomā. Šīs politikas izmaiņas ir iespējamās, vienīgi izdarot grozījumus minētajā dokumentā. Savukārt tālākajās diskusijās pamatnostādņu stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma procesa ietvaros sabiedrība vairs aktīvi neiesaistījās, kas norāda uz zināmu pārsātinājumu. To varētu novērst, samazinot paralēlas diskusijas par to pašu tēmu, respektīvi – stratēģiskā novērtējuma process vides politikas jautājumos būtu jāintegrē diskusijās par šīs politikas jomām, nevis mākslīgi jādublē. Citādāk tas ir diskusijās par nozaru vai teritoriju attīstības plāniem un programmām. Piemēram, būvniecības ieceres laikā vides jautājumi ne vienmēr tiek pietiekami izvērtēti, tādēļ atsevišķa diskusija par tiem stratēģiskā novērtējuma procesā dod pievienoto vērtību projektam kopumā.

2.1. Galvenie pamatprincipi un metodes

Ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums ir process, kura mērķis ir uzlabot nozares politikas, politikas plāna, rīcības programmas, kā arī citu nacionālo, reģionālo un vietējo stratēģisko plānošanas dokumentu un normatīvo aktu kvalitāti, vērtējot šo dokumentu iespējamo ietekmi uz vidi⁷ un savlaicīgi novēršot vai mazinot to īstenošanas negatīvo ietekmi. Šis process organizēts, lai izvērtētu, kādas tiešas vai netiešas būtiskas pārmaiņas vidē var rasties politikas plānošanas dokumentu īstenošanas rezultātā, lai prognozētu, kā tās ietekmēs dabas resursus un ekosistēmu pakalpojumus. Stratēģiskais novērtējums ir veicams plānu un programmu sagatavošanās posmā un tā izstrādes nepieciešamību un procesu nosaka starptautiskā un nacionālā likumdošana. Diemžēl Latvijas normatīvajos aktos joprojām nav nošķirti vides aizsardzības plānošanas dokumenti, kuriem drīzāk būtu jāizvērtē to ietekme uz ekonomiku un sociālajiem jautājumiem, no nozaru un teritoriju attīstības plāniem, kuriem tiešām jānovērš vai vismaz jāsamazina negatīvā ietekme uz vidi. Tāpēc formāli nākas atkārtoti novērtēt vides aizsardzības pasākumu ietekmi uz vidi.

Stratēģiskā novērtējuma izstrādes nepieciešamību nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu, kas plašāk pazīstama kā Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma direktīva. Tās mērķis ir noteikt kārtību, kādā izvērtē plānošanas dokumentu īstenošanas iespējamo ietekmi uz vidi, kā arī iesaistīt sabiedrību dokumenta apspriešanā un lēmumu pieņemšanā, kā arī izstrādāt priekšlikumus, lai novērstu vai samazinātu iespējamo negatīvo ietekmi un vidi. Tāpēc kopš 2004. gada 21. jūlija visām ES dalībvalstīm, tai skaitā Latvijai, stratēģiskais novērtējums ir obligāti jāveic visiem attīstības plānošanas dokumentiem, kuru ieviešana var būtiski ietekmēt vidi un cilvēku veselību. Diemžēl arī direktīva skaidri nenošķir vides aizsardzības plānus no attīstības plāniem. Minētās direktīvas prasības Latvijā ir iestrādātas likumā „Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, kā arī iekļautas MK noteikumos Nr.157. Likumdošanas prasības paredz stratēģiskā novērtējuma izstrādes laikā sagatavot vides pārskatu, kurā raksturota plānošanas dokumenta būtiskā ietekme uz vidi.

2.2. Vides pārskata saturs

Vides pārskata saturs atbilst MK noteikumu Nr.157 prasībām. Vides pārskatā ir ietverta šāda informācija:

- 1) plānošanas dokumenta galvenie mērķi un īss satura izklāsts, saistība ar citiem plānošanas dokumentiem;
- 2) vides pārskata sagatavošanas procedūra un iesaistītās institūcijas, sabiedrības līdzdalība un rezultāti;
- 3) esošā vides stāvokļa apraksts un iespējamās izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots;
- 4) ar plānošanas dokumentu saistītās vides problēmas;
- 5) starptautiskie un nacionālie vides aizsardzības mērķi;

⁷ Ar ietekmi uz vidi saprot plānošanas dokumenta izraisītas tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku, viņa veselību un drošību, kā arī bioloģisko daudzveidību, augsni, gaisu, ūdeni, klimatu, ainavu, materiālās vērtības, kultūras un dabas mantojumu, kā arī visu minēto jomu mijiedarbību.

6) plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums;

7) īss iespējamo alternatīvu izvēles pamatojums, stratēģiskā novērtējuma veikšanas apraksts, norādot arī problēmas nepieciešamās informācijas ieguvē;

8) plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās būtiskās pārrobežu ietekmes novērtējums;

9) paredzētie pasākumi plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa nodrošināšanai;

10) vides pārskatā minētās informācijas kopsavilkums.

2.3. Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma gaita, norādot arī problēmas nepieciešamās informācijas ieguvē

Vides pārskatā iekļauj informāciju, ko izstrādātājs var nodrošināt, ņemot vērā pašreizējo zināšanu līmeni un novērtēšanas metodes, plānošanas dokumenta saturu, tā vietu plānošanas dokumentu hierarhijā. Tāpat ņem vērā arī izstrādes un detalizācijas pakāpi, līdz kādai ir lietderīgi vērtēt ietekmi uz vidi attiecīgajā plānošanas stadijā, lai novērstu novērtējuma dublēšanos. Tiek izmantota publiski pieejama informācija – dati un indikatori, dažādu politikas plānošanas dokumentu analītiskā daļa.

Gan atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna sagatavošanā, gan stratēģiskā novērtējuma procesā grūtības sagādā tieši informācijas piesaistīšana konkrētam ūdens objektam un – visbeidzot – summēšana Gaujas apgabalā. Visās valstīs statistika galvenokārt tiek apkopota atbilstoši administratīvi teritoriālajam dalījumam, kas neatbilst upju baseiniem un to apgabaliem.

2.4. Sabiedrības līdzdalība

Sabiedrības līdzdalība atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna projekta un vides pārskata izstrādē tiek nodrošināta saskaņā ar MK noteikumu Nr.157 prasībām, ievieojot VARAM un LVĢMC tīmekļa vietnē paziņojumu par sabiedrības iespējam iepazīties ar atjaunoto Gaujas apsaimniekošanas plānu un Vides pārskata projektu. Gaujas apgabala konsultatīvās padomes locekļi, kas pārstāv nevalstiskās organizācijas, ministrijas vai to padotības iestādes un Rīgas, Latgales, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionu attīstības padomes, ir iepazīlušies ar projektu. Ar projektu iepazīstināta arī Vides konsultatīvā padome.

Atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna projekts bija pieejams LVĢMC tīmekļa vietnē sākot no 2015.gada maija beigām. Atjaunoto Gaujas apsaimniekošanas plānu izvērtēja arī Gaujas apgabala konsultatīvajā padomē 2015. gada 9.septembrī. Sabiedriskā apspriešana norisinājās līdz 2015. gada 30. oktobrim; tās laikā tika saņemti iedzīvotāju, NVO, valsts un pašvaldību iestāžu u.c. komentāri un ieteikumi plāna uzlabošanai. Atbilstoši saņemtajiem priekšlikumiem plāna struktūra tika pilnveidota un precizēta tajā ietvertā informācija. Komentāru apkopojums ir pieejams LVĢMC mājas lapā.

3. Izvērtējamā plānošanas dokumenta struktūra un saturs

3.1. Vispārīgā informācija

Plānošanas dokumenta nosaukums:	1) Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021. gadam; 2) Gaujas upju baseinu apgabala plūdu riska pārvaldības plāns 2016.-2021. gadam. (Divi atsevišķi, bet vides kvalitātes jomā savstarpēji integrēti dokumenti Gaujas apgabala teritorijas apsaimniekošanai.)
Atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruņa numurs un mājas lapas adrese internetā:	Valsts SIA Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas Centrs (LVĢMC) Rīgā, Maskavas ielā 165 Tālrunis: 67032600, www.meteo.lv
Gaujas apgabala plūdu riska pārvaldības plāna 2016.-2021. gadam izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruņa numurs un mājas lapas adrese internetā:	VSIA LVĢMC Rīgā, Maskavas ielā 165 Tālrunis: 67032600, www.meteo.lv
Joma, uz kuru attiecas plānošanas dokuments:	Vides politika, ūdeņu aizsardzība un apsaimniekošana
Plānošanas dokumenta izstrādes termiņš un ilgums:	Plānošanas dokumenti apstiprināti līdz 2015.gada 17.novembrī
Darbības periods:	2016.-2021. gads
Darbības teritorija:	Latvijas Republika, Gaujas upju baseinu apgabals
Stratēģiskā novērtējuma izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruņa numurs un mājas lapas adrese internetā	VARAM, Peldu iela 25, LV-1494, Rīga Tālrunis: 67026515 e-pasts: pasts@varam.gov.lv www.varam.gov.lv

Atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns sastāv no 10 nodaļām.

1.**Ievads**, kurā izskaidroti ES un Latvijas ūdens likumdošanas galvenie aspekti un saistība ar pirmo Gaujas apsaimniekošanas plānu.

2. **Vispārīgs apgabala raksturojums**, kurā raksturoti virszemes, pazemes, piekrastes un pārejas ūdeņi un tos ietekmējošās slodzes.

3. **Aizsargājamās teritorijas**. Šai sadaļā aprakstītas dzeramā ūdens ieguves vietas, prioritārie zivju ūdeņi, peldvietu ūdeņi, pret nitrātu un notekūdeņu piesārņojumu jutīgās teritorijas un īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.

4. **Monitoringa novērtējums un rezultāti**, kurā ietverts monitoringa tīkls, prasības ūdensobjektu kvalitātes vērtēšanai, ekoloģiskās kvalitātes/potenciāla vērtēšanas principi.

5. **Vides kvalitātes mērķi**, risks tādus nesasniegt un izņēmumu piemērošana ūdensobjektam.

6. **Integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem**, tai skaitā jūras vides aizsardzības, dabas aizsardzības un klimata pārmaiņu jomā.

7. **Ekonomiskā analīze**, tai skaitā ūdens izmantošanas sociālekonomiskās nozīmības novērtējums un izmaksu segšanas un maksājumu sistēmas analīze.

8. **Pasākumu programma**, kas ietver jau pielietotos un papildus nepieciešamos pasākumus.

9. **Sabiedrības līdzdalības raksturojums**, kas apraksta atbilstoši ES un Latvijas normatīvo aktu prasībām notikušās sabiedriskās diskusijas.

10. **Atbildīgo institūciju saraksts**, kurā ietverta nepieciešamā kontaktinformācija.

Pirms teksta doti biežāk lietoto terminu paskaidrojumi, kā arī informācija par apsaimniekošanas plānam pievienotajiem pielikumiem. Katras nodaļas sākumā ir sniegts īss kopsavilkums par nodaļā apskatītajiem tēmām un iegūtajiem rezultātiem. Liela daļa plānā ietvertās informācijas ir apkopota pielikumos un attēlota kartēs.

Gaujas Plūdu riska pārvaldības plāns 2016.-2021. gadam sastāv no šādām nodaļām.

1. **Ievads**, kurā aprakstīta Plūdu direktīvas pārņemšana Latvijas normatīvajos aktos, kā arī plūdu riska pārvaldības vispārējie principi.

2. **Vispārīgs apgabala raksturojums**, tai skaitā fizioģeogrāfiskais raksturojums, plūdu cēloņi un veidi Gaujas apgabalā, plūdu vēsturiskās sekas, plūdu prognožu un agrās brīdināšanas sistēmas un plūdu informācijas sistēmas raksturojums.

3. **Plūdu riska sākotnējā novērtējuma rezultāti un citi veiktie pētījumi**.

4. **Klimata pārmaiņu ietekme**, tai skaitā informācija par novērotajām klimata pārmaiņām un prognozes par nākotnes tendencēm.

5. **Plūdu postījumu un plūdu riska kartes**, ieskaitot visas applūšanas riska teritorijas Gaujas apgabalā un īpaši pievēršoties nacionālas nozīmes plūdu risku teritorijām Carnikavai un Ādažiem.

6. **Pasākumu programma plūdu riska pārvaldības mērķu sasniegšanai**.

7. **Pielikumi**, kuros ietverta Gaujas apgabala plūdu riska karte, kā arī tabula ar pārējām plūdu riska teritorijām Gaujas apgabalā.

3.2. Esošās situācijas vērtējums

Latvija ir pielīdzināma ar virszemes un pazemes ūdens resursiem bagātākajām valstīm pasaulē – uz vienu iedzīvotāju pieejamie ūdens resursi daudzkārt pārsniedz tā patēriņu, sausuma vai ūdens trūkuma problēmas mums nav aktuālas. Vienlaikus vairāk nekā 50% no upju noteces veidojas ārpus Latvijas, un pārrobežu piesārņojums ietekmē upju kvalitāti un tālāk Baltijas jūru. Tie ir vieni no augstākajiem pārrobežu riskiem ne tikai Baltijas jūras reģionā, bet visā ES. Baltijas jūrai kā daļēji noslēgtai jūrai ir raksturīga samērā lēna sālā ūdens apmaiņa ar Ziemeļjūru, pēdējās desmitgadēs tā samazinās, iespējams, klimata pārmaiņu ietekmē. Ūdens apmaiņas intensitāti starp Rīgas līci un Baltijas jūras centrālo daļu ietekmē Rīgas līča saldūdens budžets, kā arī straumes jūras šaurumos. Savukārt lielā biogēno elementu pieplūde no upēm būtiski ietekmē eutrofikācijas procesu. Tāpēc nozīmīgākie pasākumi Baltijas jūras aizsardzībai veicami tieši upju baseinu līmenī, samazinot barības vielu noteci uz jūru.

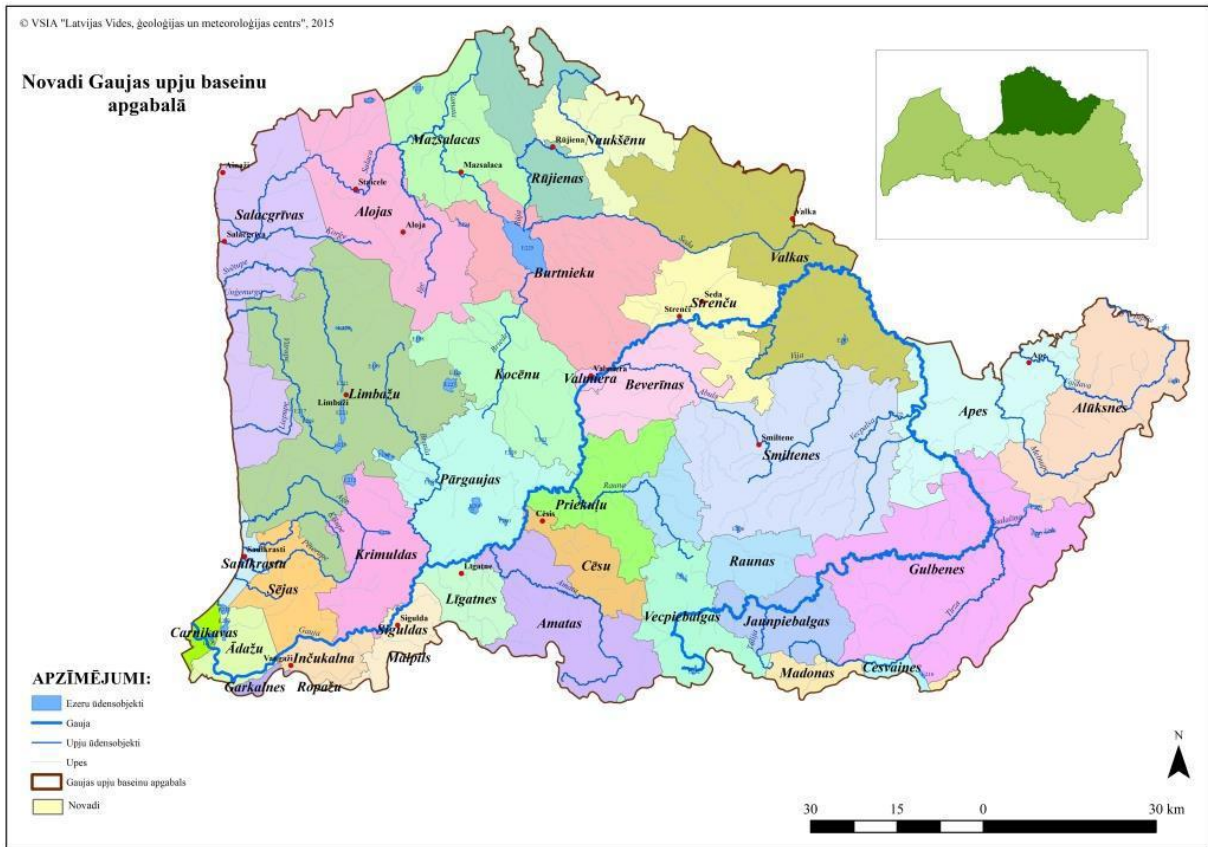
Gaujas apgabals atrodas Latvijas ziemeļaustrumu daļā. Tā kopējā platība ir 13 051 km² jeb 20,2% no valsts kopējās teritorijas. Lielākā upe šai apgabalā ir 452 km garā Gauja, kuras kopējais kritums ir 234 m. No tās sateces baseina Latvijā atrodas 7 790 km², bet Igaunijā – 1 110 km². Gaujas apgabalā ietilpst Salacas un Pedeles sateces baseini, neliela daļa no Pērnavas baseina, kā arī Rīgas jūras līcī ietekošo mazo upju baseini, no kurām ievērojamākās ir Aģe un Svētupe. Lielākais ezers ir Burtnieks ar pietiekām Sedu un Rūju. Gaujas apgabalā izdalīti 46 upju un 35 ezeru ūdensobjekti jeb ~14% no upju ūdensobjektu un ~23% no ezeru ūdensobjektu kopskaita Latvijā.

Gaujas apgabalā zemienes un līdzenumi mijas ar augstienēm un paugurainēm. Reljefa atšķirības, kā arī atrašanās Latvijas ziemeļu daļā, nosaka klimata īpatnības. Ziemās gaisa temperatūra Gaujas un Salacas baseina augštecē ir ievērojami zemāka (par 2,5 – 3,5 °C) nekā citviet Latvijā. Upju lejtecēs Rīgas jūras līcis nodrošina pietiekamu mitrumu un ievērojami mērenāku temperatūras režīmu. Kopumā Gaujas baseinam raksturīgs ievērojams nokrišņu daudzums, gada nokrišņu summa svārstās no 700 mm jūras piekrastē līdz 850 mm Vidzemes augstienē. Visvairāk dienu ar nokrišņiem ir Vidzemes centrālajā augstienē – līdz 212 dienām gadā, bet mazākais šādu dienu skaits (mazāk par 170 dienām gadā) atzīmēts Vidusgaujas ieplakas rajonā un Rīgas jūras līča austrumu piekrastē. Arī notecei raksturīga samērā liela dažādība, tomēr tāpat kā citos upju baseinu apgabalos, arī Gaujas apgabalā procentuāli vislielāko daļu no gada noteces veido pavasara notece (42,1%).

Augstieņu rajonos izplatītas augsnes uz mālsmilts un smilšmāla cilmiežiem: velēnu podzolaugsne un pseidoglejotā augsne, kā arī erodētā podzolaugsne. Savukārt zemienēs izplatīti ir tipiskie podzoli uz smilts cilmiežiem, vietām – velēnpodzolētās glejaugsnes.

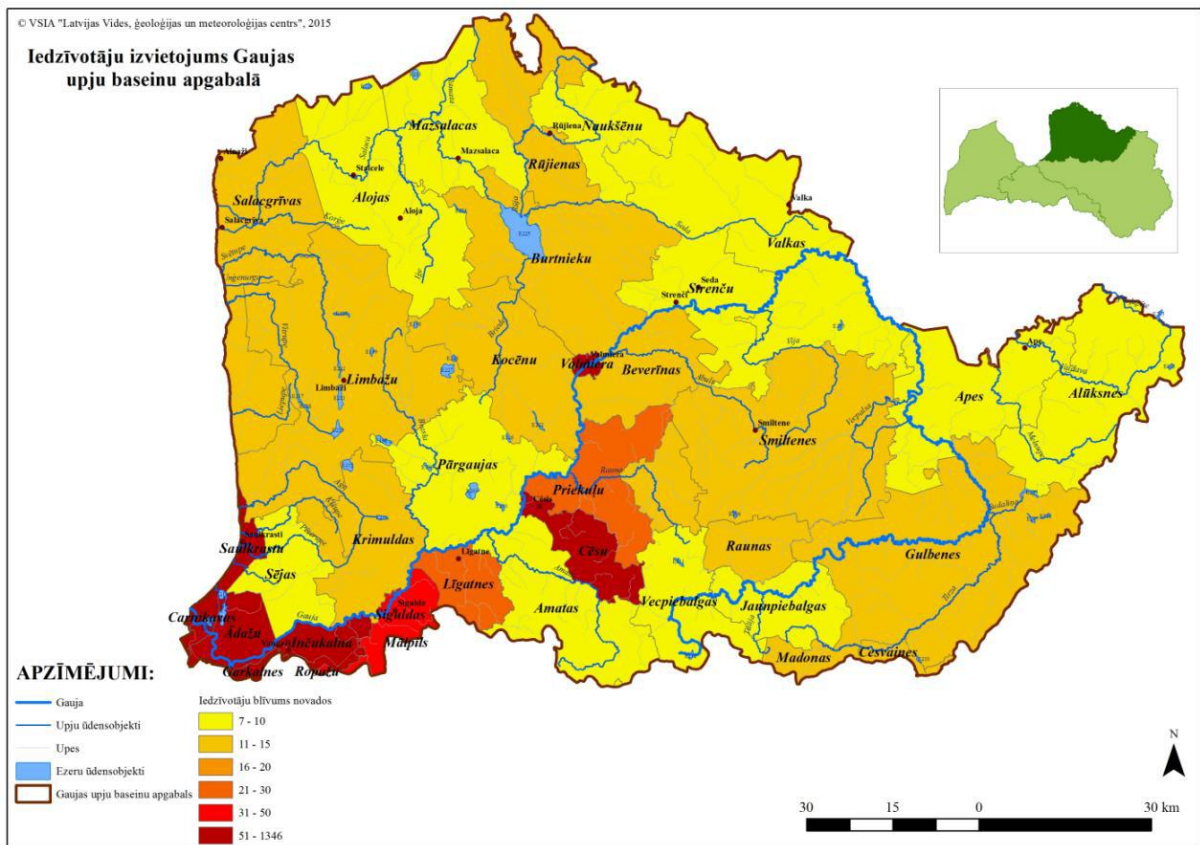
3.3. Raksturojums un slodžu izvērtējums

Atbilstoši pašreizējam Latvijas administratīvajam iedalījumam Gaujas apgabalā pilnībā vai daļēji ietilpst 36 Latvijas administratīvās vienības – novadi un republikas pilsētas (1.attēls).

1.attēls. Gaujas upju baseina apgabala administratīvais iedalījums

2013.gadā kopējais Gaujas apgabala pastāvīgo iedzīvotāju skaits bija ap 255 000 cilvēku jeb aptuveni 13% no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Iedzīvotāju izvietojums apgabala teritorijā ir ļoti nevienmērīgs. 55% no visiem apgabala iedzīvotājiem dzīvo laukos, pilsētās – ap 45%. Vidējais iedzīvotāju blīvums ir samērā zems – aptuveni 20,1 cilv./km² (līdzīgi kā vidēji Latvijā – 21 cilv./km²). Lielākās apgabala apdzīvotās vietas ir Valmiera, Sigulda, Cēsis, Limbaži, Valka, Smiltene. Pēdējos gados īpaši strauji attīstās Sigulda un tās apkārtnē, Valmiera, kā arī Carnikavas un Ādažu novads. Savukārt Valkas un Limbažu iedzīvotāju skaits sarūk. Arī Cēsis negatīvi izjūt prombraucēju ietekmi. Gaujas apgabalā vērojama arī iedzīvotāju skaita ievērojama sezonālā dinamika, jo vasarnieki intensīvi izmanto Vidzemes jūrmalu, tādēļ iedzīvotāju skaits tādās vietās kā Ainaži, Salacgrīva un Saulkrasti vasarās vismaz dubultojas, palielinot slodzi uz vidi un komunālo pakalpojumu sniedzējiem.

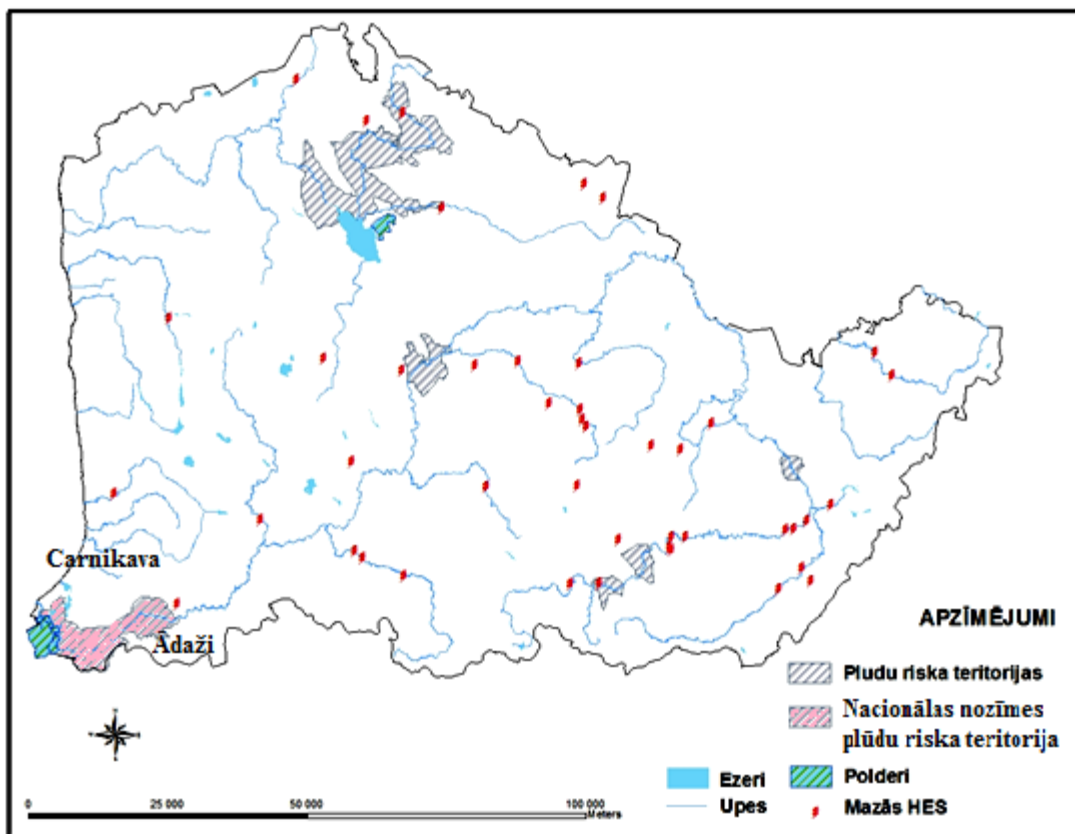
2.attēls. Iedzīvotāju izvietojums Gaujas upju baseinu apgabalā, 2013. g.

Gaujas upju baseinu apgabals nodrošina nelielu ieguldījumu valsts iekšzemes kopproduktā (IKP) – aptuveni 9% no valsts IKP jeb 1,9 miljardus EUR 2012. gadā. Šo situāciju būtiski ietekmē Pierīgas reģions, kurā saražo ap 57% no Gaujas apgabala IKP. Ekonomiskā situācija apgabala teritorijā ir ļoti nevienmīga. Gaujas apgabalā uz vienu iedzīvotāju saražotā IKP apjoms ir 7 618 EUR, turklāt Pierīgas reģionā saražotā IKP apjoms uz vienu iedzīvotāju (8 711 EUR) ir augstāks nekā Vidzemes reģionā (6 540 EUR). Vidējie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli pēc 2012. gada datiem Gaujas apgabalā bija 298 EUR/mēnesī, kas ir tikai nedaudz mazāk nekā vidēji Latvijā (301 EUR/mēnesī). Vidējais bezdarba līmenis 2013. gadā Gaujas apgabalā bija 10,9% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita, t.i. zemāks nekā vidējais bezdarba līmenis Latvijā (11,9%). Vidējā bruto mēneša samaksa 2013. gadā Latvijā bija 716 EUR/mēnesī, savukārt Gaujas apgabalā tā bija 618 EUR/mēnesī.

Gaujas apgabalā 2013. gadā darbojās aptuveni 12% vai 18 000 no visām Latvijas ekonomiski aktīvajām tirgus sektora vienībām (pašnodarbinātās personas, individuālie komersanti, komercsabiedrības, zemnieku un zvejnieku saimniecības). Salīdzinājumam – 2006. gadā šādu tirgus sektora vienību Gaujas apgabalā bija tikai 14 000. Jāatzīmē, ka būtisku daļu no tām veido ar lauksaimniecisko darbību un komercpakalpojumiem saistītās tirgus vienības, attiecīgi 26,3% un 25,8% no visām apgabalā esošajām tirgus vienībām. Samērā lielu īpatsvaru – 13,1% – veido arī ar tirdzniecību saistītās tirgus vienības. Rūpniecībā darbojas 6,9% apgabala tirgus vienību.

Atbilstoši sākotnējam plūdu riska novērtējumam, kas tika veikts Plūdu programmas izstrādes laikā, plūdu riskam pakļauto teritoriju platība Gaujas apgabalā ir aptuveni 529 km². Plūdu riskam pavasara palu laikā ir pakļauti 12 upes un Burtņieku ezers. Applūst galvenokārt

Gaujas, Salacas un to pieteku palienes, kā arī lielākajiem ezeriem (jo īpaši, Burtniekam) piegulošās lēzenās teritorijas (3.attēls).

3. attēls. Gaujas upju baseinu apgabala plūdu riska teritoriju karte

Plūdi gandrīz katru gadu nodara zaudējumus, jo to līmeņi var sasniegt +2,5 m virs normālā ūdens līmeņa atzīmes, bet Gaujas lejtecē atrodas apdzīvotas vietas ar salīdzinoši lielu iedzīvotāju un infrastruktūras blīvumu (Carnikava, Gauja, Ādaži, Garkalnes novads). Turklāt Carnikavas novads un Ādažu novads cieš ne tikai pavasara palos, bet atrodas arī stiprā jūras uzplūdu ietekmē. Tāpēc daļa no šiem novadiem noteikta kā Nacionālas nozīmes plūdu riska teritorija (3.tabula un 4.attēls).

3.tabula. Nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijas Gaujas apgabalā

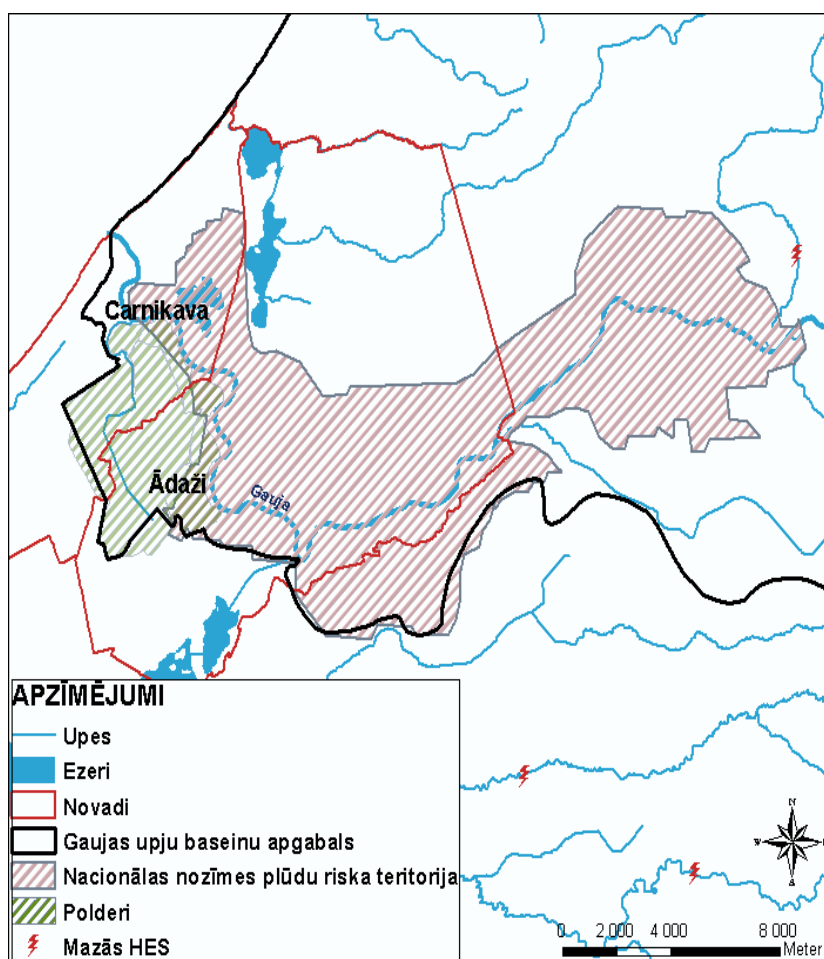
N.p.k.	Upe	Nozīmīgas plūdu riska teritorijas nosaukums	Ūdensobjekta kods	Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas
1.	Gauja	Ādaži	G201	Ādaži, Garkalnes meži
2.	Gauja	Carnikava	G201	Piejūras dabas parks

Tomēr jāatceras, ka šodienas plūdu riski lielā mērā ir sekas iepriekšējās desmitgadēs pieņemtajiem lēmumiem par siena ražošanai piemērotu lauksaimniecības platību apbūvi ar individuālajām dzīvojamajām mājām, pirms tajās izveidota atbilstoša infrastruktūra vai veikta teritorijas sakārtošana. Minēto pašvaldību teritorijā atrodas vairāki polderi – agrākās valsts nozīmes lauksaimniecības zemes, kas projektētas lauksaimnieciskajai ražošanai un maz

piemērotas pastāvīgas apbūves prasībām. Pēdējos divdesmit gados lauksaimniecība Pierīgā ir panākusi, bet zemes apbūvētas ar individuālajām dzīvojamajām mājām, vietām pat ar daudzstāvu apbūvi, ievērojami palielinot plūdu riskus. Arī no dabas aizsardzības viedokļa šeit izveidojusies nopietna pretruna starp pašreizējās teritoriju attīstības diktēto nepieciešamību īstenot aizvien jaunus pretplūdu pasākumus iedzīvotāju aizsardzībai un Ūdeņu direktīvas un citu vides aizsardzības tiesību aktu prasībām maksimāli saglabāt dabīgās palienes, vecupes, mitraines, kas spēj nodrošināt palu ūdeņu uzņemšanu un dabīgo mitruma režīmu īpaši aizsargājamajās dabas teritorijās. Diemžēl tieši Gaujas lejtecē šīs problēmas var tikai saasināties arī nākotnē.

Plūdu risku atsevišķos avāriju gadījumos var radīt arī mazās HES, kas uz upes izvietotas kaskādē. Tomēr to iespējamā ietekme uz iedzīvotājiem un infrastruktūras objektiem ir daudzkārt mazāka nekā citu cēloņu izraisītajiem plūdu riskiem.

Izvērtējot dažādus riskus un to scenārijus, Gaujas apgabalā kopā ar plūdiem jāizvērtē arī zemes noslīdējumu un nobrukumu risks. Tas raksturīgs ielejām ar slāņainu uzbūvi un daudziem avotiem, piemēram, Siguldas teritorijā, Līgatnē. Jāņem vērā arī jūras krasta erozija un mazo upju ieteku jūrā regulārā pārveidošanās, upju ūdeņiem meklējot savienojumu ar Rīgas jūras līcī pretēji gar tā krastu pastāvošajai sanešu plūsmai un vēja nestā materiāla dinamikai.

4.attēls. Nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijas Gaujas apgabalā

Gaujas apgabals nav pakļauts ievērojamiem pārrobežu piesārņojuma riskiem, jo Gaujas pietekas Melnupes (Mustjegi) baseinā Igaunijas teritorijā dominē meži. Pēc atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā iekļautā vērtējuma robežu šķērsojošo ūdensobjektu kvalitāte pārsvarā ir laba. Arī jūras piesārņojuma gadījumā pārrobežu ietekme uz Latvijas ūdeņiem ir maz ticama, jo kuģu ceļi uz Pērnavas ostu iet ziemeļos no Latvijas jūras ūdeņiem, bet valdošie ziemeļrietumu vai dienvidrietumu vēji jūras piesārņojumu visdrīzāk novirzītu uz Igaunijas krastiem.

Gaujas apgabalā atrodas tikai septiņi bīstami rūpniecības vai loģistikas uzņēmumi, kas avāriju gadījumā radītu draudus ne tikai ūdens kvalitātei un videi, bet arī iedzīvotājiem. Šie uzņēmumi norādīti Valsts civilās aizsardzības plāna pielikumos kā valsts un reģionālas nozīmes paaugstinātas bīstamības objekti, kuros ražo, lieto, apsaimnieko vai uzglabā bīstamās vielas (4.tabula).

4.tabula. Uzņēmumi, uz kuriem attiecas prasības par rūpniecisko avāriju riska novērtēšanas kārtību un riska samazināšanas pasākumiem.

Objekta Nr.	Uzņēmumi	Rūpniecisko avāriju novēršanas programma	Drošības pārskats
1	2	3	4
R 3	A/s "Latvijas Gāze", ekspluatācijas iecirknis „Inčukalna pazemes gāzes krātuve”, p/n Ragana. a/k 16, Krimuldas pagasts, Krimuldas novads		+
R 11	SIA "A un C", sašķidrinātās gāzes noliktava un degvielas uzpildes stacija, Melnsila iela 2, Zvejniekiems, Saulkrastu novads		+
R 18	SIA "AGA", Valmieras gaisa sadales rūpnīca. Cempu iela 9, Valmiera	+	
R 24	SIA "Latvijas Propāna Gāze", Vidzemes reģionālā pārvalde. Cempu iela 12, Valmiera		+
R 46	SIA "East – West Transit", naftas produktu glabātuve, Mūrmuižas iela 15a, Valmiera	+	
R 50	SIA "Tīnes", Valkas naftas bāze. Tālavas iela 35a, Valka, Valkas novads	+	
R 51	SIA "East – West Transit", Cēsu naftas bāze, Birzes iela 2, Cēsis, Cēsu novads	+	

3.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas

Aizsargājamas teritorijas Ūdeņu direktīvas izpratnē ir platības, kam vajadzīga īpaša aizsardzība saskaņā ar ES tiesību aktiem par virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzību vai ar ūdeņiem cieši saistīto dzīvotņu un sugu saglabāšanai. Atbilstoši direktīvas pielikumam noteikti šādi aizsargājamo teritoriju veidi:

- teritorijas, kas noteiktas dzeramā ūdens ieguvei un nodrošina vidēji vairāk nekā 10 m³ ūdens dienā, vai apgādā vairāk nekā 50 personas, kā arī tās teritorijas, kuras paredzētas šādam izmantojumam nākotnē (turpmāk tekstā – *dzeramā ūdens ieguves vietas*);
- teritorijas, kas izveidotas ekonomiski nozīmīgu ūdensaugu un ūdens dzīvnieku aizsardzībai (turpmāk tekstā – *prioritārie zivju ūdeņi*);
- teritorijas, kas noteiktas kā oficiālas *peldvietas* saskaņā ar Direktīvu 2006/7/EK⁸;
- teritorijas, kas ir jutīgas pret piesārņojumu ar augu barības vielām un noteiktas kā īpaši jutīgas teritorijas saskaņā ar Nitrātu direktīvu un Direktīvu 91/271/EEK⁹ (turpmāk tekstā – *nitrātu īpaši jutīgas teritorijas* un *notekūdeņu īpaši jutīgas teritorijas*);
- teritorijas, kas noteiktas dzīvotņu vai sugu aizsardzībai, ja ūdeņu stāvokļa saglabāšana vai uzlabošana ir svarīga to aizsardzībai (turpmāk tekstā – *īpaši aizsargājamas dabas teritorijas* (ĪADT)).

Virszemes un pazemes dzeramā ūdens ieguves vietas

Virszemes dzeramā ūdens ieguves vietas un prasības to ūdens kvalitātei ir noteiktas MK noteikumos Nr.118 „Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” (12.03.2002.). Saskaņā ar šiem noteikumiem Latvijā ir tikai divas virszemes dzeramā ūdens ieguvei ņemšanas vietas, abas atrodas Daugavas upju baseinu apgabalā. Viena no tām – ūdens sūkņu stacija „Baltezers” – ir izvietota ūdensobjektā *Mazais Baltezers* E044, tieši blakus Gaujas apgabala robežai.

Aizsargājamo teritoriju reģistrā iekļautas tādas pazemes ūdeņu ņemšanas vietas, kas atbilst šādiem kritērijiem:

- vietu izmanto centralizētai un decentralizētajai ūdensapgādei;
- vietai ir akceptēti vai apstiprināti pazemes ūdeņu krājumi, noteiktas aizsargjoslas un izsniegta pazemes ūdeņu atradnes pase (ūdens ieguves apjoms pārsniedz 100 m³/diennaktī);
- šai vietā iegūst saldūdeņus, sulfātu saldūdeņus un hlorīdu saldūdeņus.

Gaujas apgabalā pazemes ūdeņu ekspluatācijas krājumi pašlaik ir akceptēti vai apstiprināti 44 pazemes ūdeņu atradnēs. Viena atradne ir izvietota gan pazemes ūdensobjektā Q, gan ūdensobjektā D4. Astoņas atradnes ir izvietotas pazemes ūdensobjektā D4, 10 – ūdensobjektā D5, 16 – ūdensobjektā D6, viena – ūdensobjektā D8, piecas – ūdensobjektā P, bet vēl trīs – ūdensobjektā Q.

Prioritārie zivju ūdeņi

Prioritārie zivju ūdeņi ir saldūdeņi, kuros nepieciešams veikt ūdens aizsardzības vai ūdens kvalitātes uzlabošanas pasākumus, lai nodrošinātu zivju populācijai labvēlīgus dzīves apstākļus. Prioritāro zivju ūdeņu (upju posmu un ezeru) saraksts, kā arī to ūdens kvalitātes normatīvi, ir noteikti MK noteikumos Nr.118 „Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” (12.03.2002.) 2.¹ un 3.pielikumā. Prioritāro zivju ūdeņu upju posmu robežas ne vienmēr sakrīt ar upju ūdensobjektu robežām. Atsevišķos gadījumos viena upju ūdensobjekta robežās pilnīgi vai daļēji ietilpst vairāki prioritāro zivju ūdeņu upju posmi, vai arī otrādi –

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/7/EK (2006. gada 15. februāris) par peldvietu ūdens kvalitātes pārvaldību un Direktīvas 76/160/EEK atcelšanu

⁹ Padomes direktīva (1991. gada 21. maijs) par komunālo notekūdeņu attīrīšanu

upes posms, kas noteikts par prioritārajiem zivju ūdeņiem, iestiepjas vairākos upju ūdensobjektos. Gaujas upju baseina apgabalā atrodas 32 upes vai to posmi, kas ir noteikti kā prioritārie lašveidīgo zivju ūdeņi¹⁰. Tie ietilpst 25 upju ūdensobjektu robežās. Kā prioritārie karpveidīgo zivju ūdeņi¹¹ ir noteikti 10 upes un viens ezers, kas attiecīgi ietilpst 16 upju ūdensobjektu un viena ezeru ūdensobjektu robežās.

Peldvietas

Oficiālās peldvietas Latvijā ir noteiktas MK noteikumos Nr.38 „Peldvietas izveidošanas un uzturēšanas kārtība” (10.01.2012.). Veselības inspekcija oficiālajās peldvietās veic regulāru ūdens kvalitātes monitoringu. Gaujas apgabalā atrodas 8 oficiālās peldvietas, kas ietilpst 1 upju ūdensobjektā (Siguldas pilsētas peldvieta), 1 ezeru ūdensobjektā (Limbažu Lielezera peldvieta) un sešas peldvietas piekrastes ūdensobjektā F (Ainaži, Salacgrīva, Lauču akmens, Tūja, Krimalnieki, Saulkrastu centrs, Saulkrastu pludmale „Rūkīši”). 2016. gada sezonā divām no šīm peldvietām – Limbažu Lielezera peldvietai un Saulkrastu centra peldvietai ir piešķirti FEEE Zilie karogi.

Nitrātu jutīgās teritorijas

Nitrātu direktīvas prasības Latvijā ir ietvertas MK noteikumos Nr.834 „Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisīta piesārņojuma ar nitrātiem” (23.12.2014.). Saskaņā ar tiem Gaujas apgabalā nitrātu īpaši jutīgās teritorijas sastāvā ietilpst Carnikavas, Ādažu, Garkalnes, Sējas, Saulkrastu, Krimuldas, Inčukalna un Siguldas novadu administratīvās teritorijas. Nitrātu īpaši jutīgas teritorijas robežās Gaujas apgabalā pilnīgi vai daļēji ietilpst 11 upju ūdensobjekti un 3 ezeru ūdensobjekti.

Gaujas apgabala virszemes ūdeņos robežlieluma 11,3 mg/l N-NO₃ pārsniegumi 2006.-2014. gadā nav konstatēti ne vidējām, ne maksimālām nitrātu slāpekļa koncentrācijām.

Īpaši aizsargājamās teritorijas

Gaujas apgabalā atrodas 171 īpaši aizsargājama dabas teritorija, kas izveidota ūdeņu vai mitrainu biotopu (upju, ezeru, purvu, palieņu) un ar tiem saistīto sugu aizsardzībai, vai kurās ietilpst pārpurvojušies apgabali un ūdens ietekmē izveidojušie ģeomorfoloģiskie pieminekļi. Šāda veida ĪADT Gaujas upju baseina apgabalā pilnīgi vai daļēji ietilpst 43 upju ūdensobjektos un 18 ezeru ūdensobjektos, kā arī vienā piekrastes ūdensobjektā.

3.5. Monitoringa kvalitātes raksturojums un rezultāti

Lai novērtētu ūdeņu kvalitāti upju baseina apgabala teritorijā, ik gadu valsts piešķirtā finansējuma robežās tiek veikts ūdeņu stāvokļa monitoringa. To veic vairākas institūcijas: LVĢMC nodrošina upju un ezeru ūdensobjektu apsekojumus; Latvijas Hidroekoloģijas institūts (LHEI) – piekrastes un pārejas ūdensobjektu monitoringu. Zivju apsekojumus veic BIOR. Oficiālo peldvietu ūdeņu monitoringu īsteno Veselības inspekcija, savukārt SIA „Rīgas Ūdens” veic regulārus novērojumus virszemes dzeramā ūdens ieguves vietās.

¹⁰ Lašveidīgo zivju ūdeņos dzīvo vai var dzīvot laši (*Salmo salar*), taimiņi un strauta foreles (*Salmo trutta*), alatas (*Thymallus thynnallus*) un sīgas (*Coregonus*).

¹¹ Karpveidīgo zivju ūdeņos dzīvo vai var dzīvot karpu dzimtas (*Cyprinidae*) zivis, kā arī līdakas (*Esox lucius*), asari (*Perca fluviatilis*) un zuši (*Anguilla anguilla*).

Pieejamie monitoringa dati liecina, ka 2006.-2008.g. puse (50%) upju ūdensobjektu Gaujas apgabalā bija novērtēti kā labā kvalitātē esoši. Vēlākos gados labā kvalitātē esošu upju ūdensobjektu īpatsvars nedaudz samazinās – pēc atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā ietvertā vērtējuma laba vai augsta kvalitāte ir 43% upju ūdensobjektu. Vairākums ezeru ūdensobjektu Gaujas apgabalā atbilst vidējai kvalitātes klasei. Vērtējuma izmaiņas lielākoties nebūtu jāuzskata par ūdeņu stāvokļa izmaiņām realitātē, jo kvalitātes vērtēšanas metodika ir būtiski mainīta, lai nodrošinātu tās labāku atbilstību Ūdeņu direktīvas prasībām. Gaujas apgabalā ietilpstošā pārejas ūdensobjekta un piekrastes ūdensobjekta F ekoloģiskā kvalitāte ir novērtēta kā vidēja. To ķīmiskā kvalitāte ir vērtējama kā slikta.

Pārrobežu ūdensobjektu skaits Gaujas apgabalā nav liels, bet atsevišķas upes (Gauja, Vaidava, Pērļupīte) vairāku kilometru garumā veido valstu robežu. Trīs gadījumos pārrobežu upes abās valstīs ir iedalītas vienā kvalitātes klasē (divos gadījumos kvalitāte novērtēta kā laba, bet vienā gadījumā – kā vidēja). Divām pārrobežu upēm un Muratu ezeram katrā valstī veiktais kvalitātes vērtējums atšķiras. Pārrobežu ūdensobjektu ķīmiskā kvalitāte abās valstīs novērtēta kā laba. Nākamajā plānošanas periodā nepieciešams precizēt un saskaņot pārrobežu ūdensobjektu kvalitātes vērtējumu.

3.6. Vides kvalitātes mērķi

Pamatmērķis, ko dalībvalstīm uzdod sasniegt Ūdeņu direktīva, ir visu virszemes un pazemes ūdensobjektu labs stāvoklis. Virszemes (upju, ezeru, piekrastes un pārejas) ūdensobjektiem tas nozīmē labas ekoloģiskās kvalitātes un labas ķīmiskās kvalitātes sasniegšanu. Stipri pārveidotajiem ūdensobjektiem jāasniedz labs ekoloģiskais potenciāls, kas nozīmē, ka pārveidotā ūdensobjekta īpašības minimāli atšķiras no atbilstošā dabisko ūdeņu tipa īpašībām, un laba ķīmiskā kvalitāte. Savukārt pazemes ūdensobjektiem labu kvalitāti veido labs kvantitatīvais stāvoklis un laba ķīmiskā kvalitāte. Ja ūdensobjekta kvalitāte jau ir atzīta par labu vai augstu, tad, atbilstoši Ūdeņu direktīvas prasībām, kvalitātes mērķis ir nepieļaut esošās ūdensobjekta kvalitātes pasliktināšanos nākotnē. Gadījumā, ja uz konkrētu ūdensobjektu attiecas dažāda veida kvalitātes mērķi (piemēram, labas ekoloģiskās kvalitātes sasniegšana un Nitrātu direktīvas prasību izpilde), tad jāpiemēro stingrākais mērķis.

Direktīvas noteiktais termiņš vides kvalitātes mērķu sasniegšanai ir 2015. gads. Tomēr pat nemainot ūdeņu novērtēšanas nosacījumus, vairumā Eiropas ūdensobjektu šādu mērķi sasniegt ar samērīgiem pasākumiem un atbilstošām investīcijām līdz 2015. gadam nebija iespējams. Daudzās valstīs tas arī netika plānots, atliekot laba stāvokļa sasniegšanu līdz 2021. vai 2027. gadam. Dalībvalstīm ir jānosaka tie gadījumi, kad labas kvalitātes sasniegšana šajā termiņā dotajam ūdensobjektam nav iespējama tehnisku iemeslu, nesamērīgi augstu izmaksu vai dabas apstākļu dēļ.

Ir iespējams atsevišķiem ūdensobjektiem izvirzīt mazāk stingrus kvalitātes mērķus, ja šie ūdensobjekti ir atzīti par stipri pārveidotiem, vai arī to dabiskais stāvoklis ir tāds, ka kvalitātes mērķu sasniegšana būtu neiespējama vai nesamērīgi dārga. Šādos gadījumos jānodrošina pēc labākās iespējamās kvalitātes sasniegšana šajos ūdensobjektos, kā arī turpmākā kvalitātes nepasliktināšanās. Izņēmumu piemērošana nedrīkst izraisīt kvalitātes pasliktināšanos tuvumā esošos ūdensobjektos.

Plūdu riska pārvaldības virsmērķis Gaujas apgabalā ir samazināt ar plūdiem saistītu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēku veselību, vidi, kultūras mantojumu un saimniecisko darbību, tai skaitā, mazināt virszemes ūdeņu iespējamu piesārņojumu un krasta erozijas procesus jūras, upju, ezeru un HES uzpludinājumu krastos. Ņemot vērā dažādos plūdu cēloņus Gaujas

apgabalā, kā arī ļoti atšķirīgo plūdu ietekmi maz pārveidotajās upju palienēs un blīvi apbūvētajās un apdzīvotajās teritorijās, izvirzīti atšķirīgi plūdu riska pārvaldības specifiskie mērķi (5.tabula).

5.tabula. Plūdu riska pārvaldības specifiskie mērķi Gaujas apgabalā

Plūdu riska pārvaldības specifiskais mērķis	Plūdu riska teritorija, uz kurām šis mērķis attiecas
1. Samazināt jūras krastu erozijas un upju plūdu izraisīto apdraudējumu blīvi apdzīvotām vietām, mazinot risku iespējami lielākam iedzīvotāju skaitam un publiskās infrastruktūras objektiem	Nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijas: Carnikava Ādaži
2. Samazināt plūdu apdraudējumu hidrobūvju aizsargātās platībās un potamālo upju regulēto posmu pieguļošajās teritorijās	Nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijas
3. Nodrošināt iespēju savlaicīgi (pirms plūdiem) novērtēt applūšanas riskus un sniegt atbildīgajām institūcijām un iedzīvotājiem nepieciešamo informāciju par applūstošo teritoriju apdraudētības pakāpi attīstot Plūdu riska informācijas sistēmu un pilnveidojot agrās brīdināšanas sistēmu.	Nacionālas un lokālas nozīmes plūdu riska teritorijas
4. Novērst lietus un palu izraisītu lokālu teritoriju applūšanu, sakārtojot un attīstot virszemes noteces un lietus ūdeņu novadīšanas sistēmas	Lokālās nozīmes plūdu riska teritorijas

Analizējot tikai Ūdeņu direktīvas un Plūdu direktīvu juridiskos tekstus un salīdzinot apsaimniekošanas un plūdu riska pārvaldības plānu mērķus 2016.- 2021.gadam, šķiet, ka tie ir pretrunīgi un ka to īstenošanai paredzētie pasākumi darbosies pretējos virzienos. Tomēr tas tikai daļēji atbilst patiesībai. Pirmkārt, direktīvu Kopīgās īstenošanas stratēģijas procesā ir virkne dalībvalstu un Eiropas Komisijas ekspertu kopīgi sagatavotu vadlīniju, kas zinātniski, tehnoloģiski un ekonomiski pamato veikto vides stāvokļa novērtējumu un izvirzīto mērķu realitāti atkarībā no pielietojamām tehnoloģijām. Otrkārt, cilvēces tūkstošgadīgā pieredze sadzīvot ar tādiem fenomeniem kā plūdi vai sausums jau pirmajā direktīvas ieviešanas periodā ir bagātinājusies ar plānošanas pieredzi upju baseinu apgabalu kontekstā. ES dalībvalstis, tai skaitā Latvija, jau skatās uz šiem ārēji atšķirīgajiem mērķiem un to īstenošanas programmām ar ievērojamu plānu sagatavošanas un īstenošanas pieredzi.

3.7. Integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem

Vides politikas pamatnostādnes 2014. - 2020. gadam

VPP2020 ir vienīgais spēkā esošais vides politikas dokuments, kas saskaņots ar Latvijas Nacionālās attīstības plānu 2014.-2020. gadam un Latvijas ilgtspējīgas attīstības

pamatnostādnēm 2030. Ūdens politika (tai skaitā, virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzība, ūdens ekonomija un ūdenssaimniecības pakalpojumi) skatīta arī Apvienoto Nāciju Organizācijas un ES ūdens politikas tvērumā, bet Baltijas jūras jautājumi ES un HELCOM starptautiskās kompetences jomās. Loģiski, ka VPP2020 ir pamats ūdens politikas tālākai detalizēšanai Latvijas upju baseinu apgabalu līmenī, tai skaitā Gaujas apgabala apsaimniekošanas plānā un Plūdu plānā.

Plūdu direktīva

Plūdu direktīva uzdod dalībvalstīm veikt plūdu riska sākotnējo novērtējumu, pamatojoties uz to noteikt plūdu apdraudētās teritorijas katrā upju baseina apgabalā un šīm teritorijām sagatavot plūdu iespējamo postījumu kartes un plūdu riska kartes, kā arī plūdu riska pārvaldības plānus. Savukārt Ūdens apsaimniekošanas likums, kurā ir pārņemtas Plūdu direktīvas prasības, nosaka, ka upju baseina apgabala apsaimniekošanas plānu un plūdu riska pārvaldības plānu izstrāde ir integrētas upju baseina apsaimniekošanas pasākumi.

Plūdu riska sākotnējais izvērtējums tika apstiprināts ar 2007. gada 20. decembra Ministru kabineta rīkojumu Nr.830 „Plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības nacionālā programma 2008.-2015.gadam”. Izstrādājot Plūdu plānu 2016. – 2021. gadam, ir ņemti vērā plūdu riski un Plūdu programmas darbības laikā īstenotie un neizpildītie pretplūdu pasākumi.

Jūras stratēģijas direktīva

2008. gadā, pieņemot Jūras stratēģijas direktīvu, tika izveidota sistēma Kopienas rīcībai jūras vides politikas jomā, kas paredz dalībvalstu atbildību par laba jūras vides stāvokļa panākšanu līdz 2020. gadam. Direktīvas prasības ir iestrādās nacionālajos tiesību aktos ar „Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likumu” (18.11.2010.). Atbilstoši direktīvas un likuma prasībām, Latvijai jāizstrādā stratēģija saviem jūras ūdeņiem, ietverot jūras vides stāvokļa sākotnējo novērtējumu, laba jūras vides stāvokļa indikatoru un sasniedzamo mērķu noteikšanu, jūras ūdeņu monitoringa programmas un pasākumu programmas izstrādi un īstenošanu.

Jūras vidi ietekmē arī citas jomas un nozaru politikas, piemēram, Kopējā Zivsaimniecības politika (KZP) un Kopējā Lauksaimniecības politika (KLP). Upju baseinu apsaimniekošanas plānos paredzētie pasākumi ir obligātie pasākumi Direktīvas 2008/56/EK kontekstā, līdz ar to tie pilnā mērā attiecināmi arī uz Baltijas jūras ūdeņu apsaimniekošanu. Atbilstoši Direktīvai 2008/56/EK, 2012. gadā LHEI veica jūras vides stāvokļa sākotnējo izvērtējumu, sagatavoja monitoringa programmu. Pašlaik VARAM ar citām iestādēm un organizācijām saskaņo pasākumu programmu, lai līdz 2020. gadam panāktu vai saglabātu labu jūras vides stāvokli un veicinātu jūras ilgtspējīgu izmantošanu.

Dabas aizsardzība

Dabas aizsardzība ir bioloģiskās un ainavu daudzveidības un atsevišķu dabas objektu aizsardzība un ilgtspējīga izmantošana. Atbilstoši Eiropas Padomes 1992.gada 21.maija direktīvai 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (turpmāk – Direktīva 92/43/EEK) un Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 30.novembra direktīvai 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (turpmāk – Direktīva 2009/147/EEK) izveidota sistēma biotopu, faunas, floras un putnu aizsardzībai. Sugu un biotopu aizsardzības likums paredz, ka viens no vides pārvaldības instrumentiem ir īpaši aizsargājamo teritoriju izveidošana un šo teritoriju aizsardzība plānošana.

Izvērtējot ūdens kvalitātes prasības, kuras būtiskas īpaši aizsargājamo teritoriju mērķu nodrošināšanai, konstatēts, ka dabas aizsardzības plānos nav ietverta informācija par sugām optimālo dzīves vides kvalitāti. Sadarbībā ar Dabas aizsardzības pārvaldi dabas aizsardzības

plānos tiks ietverta ūdeņu kvalitātes komponente. Izvērtējot risku nesasnīgt labu ūdeņu kvalitāti un izstrādājot pasākumu programmu, upju baseinu apsaimniekošanas plānos ir ņemta vērā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju specifika, kā arī norādīts, kurām teritorijām ir jāizstrādā dabas aizsardzības plāns.

Klimata pārmaiņas

Atbilstoši globālā un Eiropas mērogā izstrādātajiem klimata pārmaiņu scenārijiem nākamajiem 50-100 gadiem, Ziemeļeiropas reģionā un Baltijas valstīs netiek prognozētas tik krasas klimata pārmaiņas kā Dienvideiropā, kur nozīmīgi varētu mainīties gaisa temperatūras, upju noteces apjoms un tās sezonālais sadalījums, palielinot plūdu riskus un ekstrēma sausuma periodus. Baltijas reģionam pagaidām tiek prognozētas salīdzinoši maigākas ziemas ar novēlotu pavasara iestāšanos. Galvenā informācija par Latvijas ūdeņu iespējamajām kvantitatīvajām un kvalitatīvajām pārmaiņām klimata pārmaiņu kontekstā ir iegūstama no Valsts pētījumu programmas “Klimata maiņas ietekme uz Latvijas ūdeņu vidi” rezultātiem. Šī programma, balstoties uz Ziemeļvalstīm kopēju pieeju, 2010. gadā veica modelēšanu par iespējamajiem scenārijiem nākotnē, vērtējot biogēno vielu koncentrāciju iespējamās izmaiņas, plūdu risku un ūdens vides sugu sastāva izmaiņas. Šīs teorētiskās izmaiņas aprēķinātas 30, 50 un pat 100 gadiem, līdz ar to nav sagaidāms, ka atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna darbības periodā jau izpaudīsies būtiska un stabila klimata pārmaiņu ietekme.

Galvenie draudi Latvijai šo pārmaiņu dēļ visbiežāk saistīti tieši ar klimata destabilizēšanos, straujām laika apstākļu izmaiņām un biežākām ekstrēmām parādībām. Piemēram, pēc 1967. gada rudens vētras tika uzskatīts, ka šādi vēju radītu jūras uzplūdu līmeņi Rīgas jūras līcī varētu atkārtoties reizi 333 gados. Šādi secinājumi iegūti, analizējot apmēram simts gadus garu novērojumu datu rindu. Tomēr jau 1969. gada rudenī tika sagaidīta analoga ūdenslīmeņa celšanās, tiesa, vairāk gan Baltijas jūras piekrastē. Pēdējās desmitgadēs vētras Baltijas jūras krastā kļūst aizvien biežākas, arī ūdens līmenis vēja dzītu uzplūdu rezultātā sasniedz pietiekami augstus līmeņus, lai novērojumos apstiprinātos teorētiskie pieņēmumi par klimata pārmaiņu ietekmi. Ekstrēmas dabas parādības tiešām atkārtojas daudz biežāk, to ietekme bieži ir integrēta, piemēram, piesniguši koki tiek nolauzti vētrās, bieza sniega sega tiek strauji izkausēta ilgstošos atkušņos ziemas vidū. Kaut arī Latvijā tiek pētītas klimata pārmaiņas un izvērtētas iespējas pielāgoties šīm pārmaiņām, praktiskajā darbībā, jo īpaši, teritorijas plānošanā un būvniecībā, klimata pārmaiņu ietekme bieži tiek ignorēta. Šāda ignorance īpaši pastiprina plūdu riskus, veicina eroziju un barības vielu noskalošanos no nogāzēm.

3.8. Ekonomiskā analīze

Upju baseinu apsaimniekošanas plānos ekonomiskā analīze aplūko trīs galvenos jautājumus. Pirmkārt, izvērtē ūdeņu izmantošanas sociāli ekonomisko nozīmību. Otrkārt, novērtē ūdens izmantošanas tendences un ūdensobjektus ietekmējošo slodžu iespējamās izmaiņas nākotnē. Treškārt, nosaka „ūdenssaimniecības pakalpojumu” izmaksu segšanas līmeni.

No vides aizsardzības pamatprincipu „piesārņotājs maksā” un „lietotājs maksā” viedokļa galvenajam atbildīgajam par ūdens stāvokļa uzlabošanas pasākumu īstenošanu jābūt ūdens lietotājam, kura darbības rada nozīmīgu slodzi uz ūdeņiem un ir galvenais cēlonis tā neapmierinošajai kvalitātei. Taču plānotie pasākumi atstāj iespaidu uz ūdens lietotājiem (tautsaimniecības nozarēm), izvirzot to darbībai noteiktus ierobežojumus un negatīvi ietekmējot to saimniecisko darbību un attīstību. Tāpēc ir svarīgi izprast gan to, kas ir galvenie

ūdens izmantotāji katrā baseinu apgabalā, kādu slodzi tie rada un kā ietekmē ūdens kvalitāti, gan arī šo ūdens lietotāju ekonomisko un sociālo nozīmību. Tādejādi to ekonomisko un sociālo nozīmību var ņemt vērā, izvēloties veicamos pasākumus ūdeņu stāvokļa uzlabošanai, kā arī nosakot zemākus vai ilgākā termiņā sasniedzamus mērķus, ja ūdens lietotāja ekonomiskā un vai sociālā nozīmība atsvēr ieguvumus no paredzamajiem vides uzlabojumiem. Piemēram, ja laba ūdens stāvokļa sasniegšana kādā objektā nozīmētu tādas infrastruktūras likvidēšanu, kurai piemīt svarīga ekonomiskā un vai sociāla nozīmība (HES, osta un tml.), tad ietekmētajiem ūdensobjektiem var piešķirt stipri pārveidota objekta statusu, kas paredz zemākas prasības ekoloģiskajai kvalitātei.

Nozīmīgākie ūdens lietotāji, kas rada slodzi uz virszemes ūdeņiem Gaujas apgabalā ir:

- komunālais sektors (mājsaimniecības) – punktveida un izkliedētais piesārņojums (notekūdeņu radītājs piesārņojums ar biogēnām vielām);
- lauksaimniecība – punktveida un izkliedētais piesārņojums (biogēno vielu notece no lauksaimniecības zemēm, kūtsmēsļu novietnēm), kā arī hidromorfoloģiskā ietekme dēļ melioratīvajām darbībām;
- mežsaimniecība – izkliedētais piesārņojums (biogēno vielu notece dēļ kailcirtēm un melioratīvajām darbībām), kā arī melioratīvo darbību hidromorfoloģiskā ietekme;
- apstrādes rūpniecība – punktveida piesārņojums (notekūdeņu radītājs piesārņojums ar biogēnām un bīstamām vielām);
- hidroelektrostacijas – hidromorfoloģiskā ietekme;
- ostas – hidromorfoloģiskā ietekme;
- pretplūdu aizsardzības pasākumi - hidromorfoloģiskā ietekme.

Novērtējums, vai konkrēts ūdensobjekts noteiktajā termiņā sasniegs vai nesasniegs labu stāvokli, primāri tiek balstīts uz pašreizējo slodzi un ietekmju analīzi. Taču upju baseinu apgabali ir dinamiskas sistēmas, kas reaģē uz virkni faktoru – vai tās būtu klimata pārmaiņas, ekonomiskā attīstība, vai jaunas vides likumdošanas prasības. Lai varētu novērtēt iespējamās ūdens kvalitātes izmaiņas, kas var notikt apsaimniekošanas plāna aptvertajā sešu gadu periodā, tiek veikts slodzes ietekmējošo faktoru iespējamo izmaiņu nākotnē novērtējums. Šai nolūkā analizē ūdens resursu aizsardzībai plānotos projektus un pasākumus, kā arī dažādu tautsaimniecības nozaru un līdzšinējās attīstības tendences un nākotnē prognozētās izmaiņas.

Saskaņā ar Ūdeņu direktīvas prasībām, apsaimniekojot ūdens resursus un veidojot ūdens cenu politiku, ir jāievēro izmaksu segšanas princips. Tas nozīmē, ka ūdens lietotājiem pilnībā jāsedz visas ar ūdens lietošanu saistītās izmaksas, ieskaitot vides un resursu izmaksu segšanu. Vienlaikus jānodrošina, lai ūdens cenu politika sniegtu pienācīgus stimulus ūdens resursu racionālai izmantošanai. Īstenojot šīs prasības dalībvalstis var ņemt vērā ģeogrāfiskos, ģeoloģiskos un klimatiskos apstākļus, kā arī maksājumu apmēra un piemērošanas sociālās, ekoloģiskās un ekonomiskās sekas. Tāpēc ekonomiskā analīze sniedz informāciju par to, cik lielā mērā jau pašlaik ūdens lietotāji sedz šīs izmaksas un, ja nepieciešams, sniedz rekomendācijas ūdens cenu politikas izmaiņām.

3.9. Pasākumu programmas un to realizācija

Atbilstoši šajā nodaļā sniegtajai vispārīgajai informācijai, stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums tiek veikts diviem vides kvalitātes ziņā savstarpēji integrētiem atsevišķiem dokumentiem, sagatavojot vienu kopīgu integrētu Vides pārskata ziņojumu. Līdz ar to katram no šiem dokumentiem – atjaunotajam Gaujas apsaimniekošanas plānam un Plūdu plānam – ir atsevišķas pasākumu programmas un to vadības un efektivitātes novērtēšanas instrumenti.

Katram no Vides pārskatā aplūkotojāmiem dokumentiem – atjaunotajam Gaujas apsaimniekošanas plānam un Plūdu plānam – ir atsevišķa pasākumu programma.

Apsaimniekošanas plāna pasākumu programmā apkopota informācija par pasākumiem, kas nepieciešami laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai. Pasākumu programma ietver pamata un papildu pasākumus. Katrā ūdensobjektā darāmais atšķiras gan pēc satura, gan pēc sagaidāmajiem rezultātiem. Pasākumu programmā iekļauti pamata un papildu pasākumi, kuru īstenošanai nepieciešamie finansiālie līdzekļi atsevišķos gadījumos ir paredzēti dažādos finanšu instrumentos un atbalsta programmās, tomēr, daļā gadījumu, finansējums būs jārod ūdens lietotājiem un apsaimniekotājiem.

Atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna pielikumos iekļauts visu pamata pasākumu saraksts, kuru īstenošana jau tiek nodrošināta atbilstoši normatīvo aktu prasībām, kā arī iekļauti pasākumi, ko nepieciešams papildus īstenot vai nu apgabalā, vai ūdensobjektu mērogā, ja ar pamata pasākumiem vien netiks sasniegts nospraustais mērķis.

Papildu pasākumos ir iekļauta notekūdeņu attīrīšanas iekārtu efektivitātes uzlabošana, centralizēto notekūdeņu savākšanas sistēmu darbības efektivizācija aglomerācijās ar CE > 2000, kā arī notekūdeņu attīrīšanas iekārtu efektivitātes turpmākā uzlabošana aglomerācijās ar CE < 2000, ja notekūdeņi tiek novadīti riska ūdensobjektos. Būtisku punktveida slodzi rada arī piesārņotās vietas, tāpēc papildu pasākumos ir paredzēta piesārņoto vietu sanācija viena ūdensobjekta sateces baseinā.

Lauksaimniecības sektorā vislielāko labumu un biogēno elementu samazinājumu dotu videi draudzīga meliorācijas sistēmu apsaimniekošana 12 ūdensobjektos un 2 m veģetācijas buferjoslu ieviešana ūdensteču un vienas ūdenstilpes krastos.

Hidromorfoloģisko slodžu samazināšanai svarīgi pasākumi ir pārskatīt mazo HES ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumus un ūdens resursu lietošanas atļauju nosacījumus un saskaņot tos visām mazajām HES, kas atrodas uz vienas upes. Nepieciešams izpētīt arī HES iespējas turbīnas darbināt caurplūduma režīmā. Ir jāveic arī izpēte un jānosaka ūdensobjekti, kuros noteikti nepieciešams veidot zivju ceļus.

Ezeru ūdeņu stāvokļa uzlabošanā būtiski ir sagatavot ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumus un izstrādāt dabas aizsardzības plānus aizsargājamām teritorijām, kā arī veidot mākslīgos mitrājus, lai samazinātu ezerā ieplūstošo notekūdeņu ietekmi. Būtiski ir nodrošināt ezeru funkcionalitāti, pļaujot ūdensaugus un kontrolējot aizaugumu.

Lai iesaistītu visas ieinteresētās puses apsaimniekošanas plānu sagatavošanas procesā, katram baseinu apgabalam ir izveidota konsultatīvā padome. Tās mērķis ir saskaņot valsts iestāžu, pašvaldību, nevalstisko organizāciju, kā arī uzņēmēju (komersantu) un citu interešu grupu intereses jautājumos, kas saistīti ar vides kvalitātes mērķu sasniegšanu katrā baseinu apgabalā. Padomes darbību nosaka MK noteikumi Nr.681 „Upju baseinu apgabala konsultatīvās padomes nolikums” (09.12.2003.). Kaut arī galvenie lēmumi tiek pieņemti atbildīgajās ministrijās un formāli padomei nav piešķirtas „veto” tiesības, tā ir vienīgā platforma, kurā valsts intereses tiek izvērtētas kontekstā ar sateces baseina pašvaldību un iedzīvotāju interesēm un reālajām iespējām. Ar 2013. gada 1. janvāri upju baseina apgabalu konsultatīvo padomju sekretariāta funkcijas veic Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Vides aizsardzības departamenta Ūdens resursu nodaļa.

Nozīmīgākās konsultatīvās padomes funkcijas apsaimniekošanas plāna un plūdu riska pārvaldības plāna izstrādes gaitā ir izvērtēt minētos dokumentus un to atbilstību sabiedrības interesēm, kā arī sniegt LVĢMC ieteikumus plāna un programmas turpmākai virzībai, izvērtēt

LVĢMC sagatavotos priekšlikumus par programmas īstenošanai nepieciešamajiem finanšu līdzekļiem un sniegt attiecīgu atzinumu, kā arī sniegt atzinumu par programmā iekļauto pasākumu īstenošanas prioritātēm finanšu un citu resursu piesaistīšanā.

Kopumā pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna darbības laikā un atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna izstrādes gaitā ir notikušas 8 Gaujas baseinu apgabala konsultatīvās padomes sēdes, to protokoli un citi materiāli pieejami VARAM mājas lapā¹². Atbilstoši normatīvo aktu prasībām atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna darbības laikā darbosies no jaunā ievēlēta Gaujas apgabala konsultatīvā padome.

Gaujas Plūdu plāna pasākumu programma izstrādāta, pamatojoties uz Gaujas apgabala plūdu apdraudējuma un plūdu riska kartēm, Zemes pārvaldības likuma, Aizsargjoslu likuma un Vides aizsardzības likuma prasībām, Plūdu programmu, plānošanas reģionu attīstības programmām, projekta „Būtisku vides risku apzināšana Latvijas pašvaldībās 2014.-2020.gadam finanšu plānošanas perioda atbalstāmo aktivitāšu identificēšanai” laikā veiktās pašvaldību aptaujas rezultātiem, Zemkopības ministrijas sniegto informāciju par nepieciešamajiem pasākumiem polderu un valsts nozīmes ūdensnoteku pārbūvēšanai un atjaunošanai.

Pasākumu detalizēts apraksts ietverts Gaujas apgabala Plūdu plāna 11. tabulā, kur nosaukti nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijās (Carnikava, Ādaži) veicamie preventīvie, gatavības un aizsardzības pasākumi. Plūdu plāna 12. tabulā norādīti gatavības pasākumi, kas nepieciešami plūdu riska zonās ārpus nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijām.

3.10. Atbildīgo institūciju kontaktinformācija

Atbildīgās institūcijas par upju baseina apgabala apsaimniekošanas plānu un pasākumu programmu ir LVĢMC, kā arī VARAM.

Papildu informāciju par apsaimniekošanas plānu un Plūdu plānu iespējams saņemt:

- internetā: <http://www.lvģmc.lv/lapas/vide/udens/udens-apsaimniekosana-/upju-baseinu-apgabalu-apsaimniekosanas-plani-/upju-baseinu-apgabalu-apsaimniekosanas-plani-un-pludu-riska-parvaldiba?id=1107&nid=424>;
- rakstot uz e-pasta adresi: sabiedriba@lvģmc.lv;
- telefoniski: +37167032016;
- pa pastu: Maskavas iela 165, Rīga, LV 1019, Latvija.

¹² <http://www.varam.gov.lv/lat/lidzd/pad/UBAKP/?doc=16530>

4. Ar plānošanas dokumentu saistītās ilgtspējīgas attīstības problēmas

Formāli atbilstoši MK noteikumiem Nr.157 šīs nodaļas nosaukumam jābūt „Ar plānošanas dokumentu saistītās vides problēmas”. Tomēr atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns pēc būtības ir vides politikas dokuments ūdens aizsardzības un apsaimniekošanas jomā, kurā visi ietvertie pasākumi ir vērsti vides uzlabošanas virzienā, nevis attīstības plānošanas dokuments, kuram pastiprināti būtu jāizvērtē ietekme uz vidi. Pēc būtības visi atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā paredzētie pasākumi vispirms ir vides aizsardzības pasākumi, kuru efektivitāte būs tieši atkarīga no tautsaimniecības attīstības un sociālajām problēmām pašvaldībās. Bez saimnieciskās attīstības nebūs Latvijas līdzfinansējuma ES Struktūrfondu finansētajiem projektiem, savukārt bez pārtikušām un maksātspējīgām mājāsaimniecībām ūdenssaimniecības tarifi nespēs uzturēt izveidoto ūdensapgādes un kanalizācijas infrastruktūru un šos pakalpojumus sniedzošo uzņēmumu darbību. Nedaudz atšķirīga ir vienīgi situācija ar plūdu riska novēršanas un samazināšanas pasākumiem – tajos arī turpmāk nāksies meklēt grūtus kompromisus starp iedzīvotāju un materiālo vērtību aizsardzību un dabas aizsardzības interesēm. Tāpēc dziļākai analīzei izdalīti vairāki ar plānošanas dokumentu saistīti administratīvi un sociāli-ekonomiski riski, aplūkojot to iespējamo ietekmi gan uz visu valsti, gan uz Gaujas apgabalu. Šādi riski ir: 1) ūdeņu pārvaldība; 2) tautsaimniecības attīstība Gaujas baseinā; 3) demogrāfijas dinamika un tās ietekme uz komunālajiem pakalpojumiem; 4) pārrobežu risku iespējamās ietekmes.

4.1. Ūdeņu pārvaldība

ES līmenī Ūdeņu direktīva raksturo garo ceļu no samērā vienkāršām prasībām komunālo notekūdeņu savākšanai un attīrīšanai vai nitrātu piesārņojuma samazināšanai lauksaimniecībā pirms daudzām desmitgadēm līdz mērķiem nodrošināt ūdeņu ekosistēmu funkcionēšanu un visu ūdeņu labu kvalitāti un pietiekamu kvantitāti. Kā izrietēja no Eiropas Komisijas 2012. gadā publicētā konceptuālā plāna kā aizsargāt Eiropas ūdens resursus („*Blueprint to Safeguard European Waters*”), pašreizējās dzeramā ūdens izmaksas, pārtikas preču cenas, ūdens transporta izmaksas vai dzesēšanas izmaksas siltuma un enerģijas ražošanas uzņēmumos vēl ne tuvu nenodrošina šo ūdens lietošanas veidu ietekmēto ekosistēmu pakalpojumu atjaunošanu. Tāpēc attiecīgo sabiedrisko pakalpojumu cenām būtu jāpieaug, lai nodrošinātu līdzekļus labas ūdens kvalitātes sasniegšanai visā Eiropā. Tajā pat laikā daudzās dalībvalstīs lielāko upju baseini ir ļoti blīvi apdzīvoti. Tajos samazinās zaļās teritorijas, kas nodrošina dabīgu nokrišņu infiltrāciju, un palielinās notece no cieta seguma, tādējādi palielinot plūdu riskus. Daudzviet rodas nepieciešamība izšķirties starp iedzīvotāju un tautsaimniecības objektu aizsardzību no plūdiem vai dabas saglabāšanu un aizsardzību. Līdzīgi jāizšķiras arī par Kopīgās lauksaimniecības politikas (KLP) un Kopīgās Zivsaimniecības politikas prioritātēm, kuras ir dziļi subsidētas ES politikas jomas, kas atstāj ne tikai ietekmi uz vidi, bet arī uz valstu attīstības rādītājiem.

Latvijas apstākļos laba ūdeņu pārvaldība ir visai nosacīta, jo dažos līmeņos pastāv ne tikai darbības apgrūtinājumi, bet arī lielas, vai pat kardinālas atšķirības izpratnē un pamatnostādņēs. Vēsturiski lielākie un svarīgākie ūdens objekti ir noteikti 1937. gada Civillikumā kā publiskie ūdeņi, bet tikai ar Zemes pārvaldības likuma stāšanās spēkā no 2015. gada 1. janvāra ir skaidrs mehānisms, kā pašvaldības var apsaimniekot savā teritorijā esošos publiskos ūdeņus. Tomēr joprojām nav pietiekamu instrumentu, lai nodrošinātu privātīpašumā esošo ūdens objektu apsaimniekošanu atbilstoši vienotiem principiem No

vairāk nekā 12 tūkstošiem strautu un mazo upju, daļa atrodas aizsargājamajās teritorijās, kas ir VARAM Dabas aizsardzības pārvaldes pārziņā, vēl vairāk atrodas Latvijas Valsts mežos, kas ir Zemkopības ministrijas pārziņā, bet daži ietilpst ostu teritorijās, kas ir Satiksmes ministrijas pārziņā. Lielākā tiesa no visām upēm ir regulētas vismaz to augštecēs un ietilpst meliorācijas kadastrā. Savukārt no daudzos no 3000 ezeriem ir vai nu izveidotas regulēšanas būves, vai arī no tām iztekošo upju gultnes ir kādreiz padziļinātas. Kaut arī meliorācijas kadastra pabeigšana dos pilnīgāku priekšstatu par ūdens noteci dažādās administratīvajās teritorijās, vislielākās neskaidrības rada Rīgas un Jūrmalas lietus ūdeņu novadīšanas sistēma, kas vēsturiski veidojusies kā Pierīgas lauku un mežu meliorācijas sistēma. Domstarpības rada arī Satiksmes ministrijai piederošās transporta infrastruktūras nosusināšana, jo valsts nozīmes autoceļa nosusināšanas grāvis nebeidzas pie ceļa, tam uztvertie ūdeņi jānogādā upē vai jūrā pat tad, ja grāvis iet cauri īpaši aizsargājamai dabas teritorijai. Diemžēl šādos gadījumos vispirms jāpanāk kopīga izpratne par situāciju, tikai tad var gaidīt saprātīgu risinājumu.

Gaujas apgabalā problemātiskas ir Burtnieku ezeram pieguļošās platības, Sedas un Rūjas baseinu purvi, kā arī Gaujas lejteces applūstošās pļavas – agrākās valsts nozīmes lauksaimniecības zemes – kurās galvenokārt siena miltu ražošanas vajadzībām bija izveidoti polderi. Šajās teritorijās pastāv vislielākie plūdu riski, jo gadsimtu garumā dabīgi radusies upes paliene un citas palu ūdeņus uztverošās platības jāaizvieto ar mākslīgi veidotu un dabu negatīvi ietekmējošu infrastruktūru, lai aizsargātu nepārdomātas plānošanas rezultātā izvietotas būves. Tagad šīs dzīvojamajai apbūvei ļoti nosacīti noderīgās platības nodotas pašvaldībām; tās prasa nemitīgus aizsardzības pasākumus plūdu risku novēršanai, tādēļ arī nosauktas par nacionālas nozīmes plūdu risku teritorijām. Tomēr šī pretruna nav atrisinājama stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma procesā, konkrētus riskus un risinājumus var izvērtēt, tikai veicot ietekmes uz vidi novērtējumu konkrētiem pretplūdu projektiem.

Fragmentāra ir arī likumdošana, jo uz Ūdeņu direktīvas un citu ūdens jomas normatīvo aktu pārņemšanas laiku Latvijā jau bija likvidētas agrākās ūdenssaimniecības pārvaldes formas, kā arī atcelts Ūdeņu kodekss. VARAM izcēla tikai vides aizsardzības un ūdens kvalitātes jautājumus. Tikai 2015. gadā Saeima pieņēma Ūdenssaimniecības pakalpojumu likumu, nosakot atbildību un kompetences sadalījumu tādās jomās kā dzeramā ūdens apgāde un kanalizācijas pakalpojumi. Tomēr joprojām paliek liels neseģts sektors starp apsaimniekošanas plāniem Ūdens apsaimniekošanas likuma izpratnē un ūdens novadīšanu caur kādu nosusināšanas sistēmu vai dabīgu noteku Meliorācijas likuma izpratnē. Jau minēts, ka šīs neskaidrības vistiešāk var attiecināt uz lielo pilsētu mitruma regulēšanas problēmām, kā arī uz jaunajām Rīgas priekšpilsētām, kuras tagad izveidojušās agrākajās lauksaimniecības zemēs – Carnikavas, Ādažu, Mārupes vai Ikšķiles un Ogres polderos.

Atbilstoši Ūdens apsaimniekošanas likuma deleģējumiem apsaimniekošanas plānu apstiprina vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs. Atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns tika apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2015.gada 22.decembra rīkojumu Nr.378. Ministru kabineta apstiprināts apsaimniekošanas plāns varētu šķīst stabilāks tajā paredzēto pasākumu izpildes garants. Diemžēl Latvijā valsts budžets tik garam periodam kā 6 gadi netiek veidots, tāpēc arī šāds risinājums nebūtu daudz labāks. Bez tam galvenais līdzekļu avots plānā paredzētajiem pasākumiem ir un paliek ES Struktūrfondi 2014.-2020. gadam.

4.2. Tautsaimniecības attīstība Gaujas upju baseina apgabalā

Stratēģijā „Eiropa 2020” bija paredzēts veicināt strauju ekonomisko attīstību. Vēl straujāki attīstības tempi bija paredzēti Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam (NAP2020). Tomēr reālā ES un Latvijas ekonomiskā attīstība nav devusi iemeslu iepriekš izteiktajām bažām, ka izaugsme radīs ievērojamu ietekmi uz Latvijas vidi un ka vides politikai jāapsteidz iespējamā negatīvā ietekme. Kaut arī NAP2020 bija plānots straujš apstrādājošās rūpniecības pieaugums, tai 2020.gadā sasniedzot vismaz 20% no IKP, Latvijas tautsaimniecības struktūrā pakalpojumu nozaru īpatsvars ilgstoši pārsniedz 70% pēc pievienotās vērtības un tāds arī saglabājas. Lai gan pakalpojumu nozare teorētiski mazāk ietekmē dabas kapitālu, rēķinot pēc pievienotās vērtības radīšanai nepieciešamā dabas resursu daudzuma, arī pakalpojumu nodrošināšana un sniegšana rada slodzi, it īpaši transporta jomā (tranzītpārvadājumi un kravu pārvadājumi, pasažieru pārvadājumi). Pēdējos gados arī rūpnieciskās avārijas bijušas saistītas tieši ar kravu pārkraušanu ostās, ar dzelzceļa pārvadājumiem, kā arī ar loģistikas uzņēmumiem. Apstrādes rūpniecībā joprojām lielāko īpatsvaru veido zemo tehnoloģiju nozares. Lai gan augsto tehnoloģiju nozares noteiktas par prioritārām, investīcijas lielākoties ieguldītas zemo tehnoloģiju nozarēs. Kaut arī NAP2020 ir plānots palielināt arī energoefektivitāti un darba ražīgumu, kā arī samazināt resursu patēriņu uz produkcijas vienību, pagaidām dati par to neliecina. Tomēr kopumā situācija ir cerīga, laikā no 2010. gada līdz 2014. gada beigām IKP Latvijā ir pieaudzis par 17,4%¹³.

Latvijas tautsaimniecība lielā mērā ir saistīta ar tendencēm ārējos tirgos, ņemot vērā tās augsto integrācijas pakāpi – dalību ES, Pasaules Tirdzniecības organizācijā u.tml. Nozīmīgākās eksporta preču grupas ir koksne un tās izstrādājumi, metāli un to izstrādājumi, vieglās rūpniecības preces, lauksaimniecības un pārtikas produkti. Kokapstrādes nozarei raksturīgs augsts produkcijas eksporta īpatsvars – gandrīz 70% no saražotās produkcijas tiek eksportēti. Kopumā eksporta struktūrā dominē dabas resursi un izejvielas vai to pirmapstrādes produkti. Kaut arī pēc finanšu krīzes Latvijas eksports ir audzis un sarukušā patēriņa dēļ līdz 2012. gadam imports ievērojami samazinājās, Latvijai joprojām ir negatīva ārējās tirdzniecības bilance, importa pārsniegums pār eksportu veido vairāk nekā 10% pret IKP.

Gaujas apgabals no ekonomikas viedokļa nav īpaši aktīvs – tajā tiek saražots tikai 9% no nacionālā kopprodukta. Tomēr tajā ir ekonomiski ļoti aktīvi novadi un pilsētas, piemēram, Valmiera, Cēsis, Sigulda, Salacgrīva un Gaujas lejteces novadi. Strauji aug sezonālais tūrisms un ar rekreāciju saistītie pakalpojumi Rīgas jūras līča austrumu krastā, īpaši Carnikavas – Saulkrastu – Tūjas teritorijā. Jāizceļ Skultes kokosta, kas stabili ieņem ceturto vietu Latvijas lielāko ostu rindā, kurpretim Salacgrīva zaudē savas pozīcijas. Pirms finanšu krīzes privātā patēriņa pieaugums Latvijā tuvojās 10% gadā, kamēr valsts patēriņa pieaugums svārstījās ap 2%. Šo pieaugumu lielā mērā nodrošināja nevis algas, bet gan patēriņa kredīti un hipotekārie kredīti mājokļu iegādei un remontam. Tas nozīmē, ka privātā patēriņa izdevumi palielinājās straujāk nekā iedzīvotāju rīcībā esošie ienākumi. Patēriņa izmaiņas atspoguļojās arī lielākos dzeramā ūdens izmantošanas apjomos māsaimniecībās, sadzīves un būvniecības atkritumu apjomu pieaugumā, augošā elektroenerģijas patēriņā u.c. „progresā” rādītājos. Finanšu krīzes ietekmē iedzīvotāju tēriņi strauji saruka, daudzās pašvaldībās dzeramā ūdens patēriņš nokritās ievērojami zem 100 l diennaktī uz vienu iedzīvotāju, radot grūtības pašvaldību ūdenssaimniecības uzņēmumiem turpināt ilgtermiņa aizņēmumu atmaksu, kā arī sanitāros riskus. Tomēr ar 2011. gadu atsākās IKP pieaugums.

¹³ Ekonomikas ministrija, Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, 2015.

Par ekonomiskās situācijas neviendabīgumu liecina nodarbinātības un iedzīvotāju ienākumu rādītāji. Valmierai un Pierīgai ir raksturīgi augsti iedzīvotāju ienākumi un salīdzinoši zems bezdarba līmenis. Savukārt pārējā apgabala teritorijā vērojami zemāki iedzīvotāju ienākumi un augstāks bezdarba līmenis. Vidējie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli pēc 2012. gada datiem Gaujas apgabalā bija 298 EUR/mēnesī.

4.3. Demogrāfijas dinamika un tās ietekme uz komunālajiem pakalpojumiem

Globālā mērogā demogrāfiskās tendences ir būtisks dabas kapitālu ietekmējošs faktors. Vispārējā sakarība liecina, ka palielinoties iedzīvotāju skaitam, palielinās arī slodze uz dabas kapitālu. Arī nodarbinātība ir indikators, pēc kura var spriest par ietekmes uz vidi pieaugumu vai samazināšanos, jo augošs bezdarbs norāda uz tautsaimniecības kritumu vai stagnāciju, kā arī uz daļas iedzīvotāju līdz minimumam samazināto patēriņu, pastiprinot nelegālas meža ciršanas, malumedniecības u.tml. riskus.

Izvērtējot demogrāfiskās tendences pasaulē secināts, ka augsti attīstītajās valstīs (pie tām tiek pieskaitīta arī Latvija) tuvāko desmitgažu laikā nav gaidāms iedzīvotāju skaita pieaugums. Tieši pretēji – iedzīvotāju skaits Latvijā samazinās vidēji par 1% gadā. Bez tam laikā no 2009. līdz 2012. gadam Latviju ir atstājuši vairāki simti tūkstošu pagaidu darba meklētāju, dodoties uz citām ES dalībvalstīm. Kaut arī valdība ir uzsākusi pasākumus, lai veicinātu viesstrādnieku atgriešanos Latvijā, un pēdējos gados masveida aizbraukšana ir samazinājusies, iedzīvotāju skaits pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna aptvertajos sešos gados ir samazinājies gan Latvijā kopumā, gan Gaujas apgabalā. Galvenokārt to var attiecināt uz mazajām pašvaldībām, mazāk uz Limbažiem, Cēsīm. Savukārt Siguldas apkārtnē un Pierīgā iedzīvotāju skaits palielinās, bieži vien un Rīgas rēķina.

Iedzīvotāju skaita sarukums samazina kopējo enerģijas un ūdens patēriņu, samazinot kopējo slodzi uz vidi. Tomēr tas nelabvēlīgi ietekmē sabiedrisko pakalpojumu tarifus. Problēmas rada arī pārmērīga resursu taupīšana, piemēram, daļu mājsaimniecību atkritumu neiesaistot pašvaldību atkritumu apsaimniekošanas plūsmās.

Jāņem vērā, ka Pierīgā palielinās vienas mājsaimniecības lielums un pieaug tādu mājsaimniecību skaits, kurās ir viens cilvēks (gan dzīves modeļu maiņas, gan sagaidāmās mūža garuma palielināšanās dēļ). Šī tendence vienlaikus ar dzīves apstākļu uzlabošanu palielina vidējo resursu patēriņu uz vienu iedzīvotāju. Šī tendence apgrūtina arī ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu tālāku uzlabošanu. Piemēram, vairāk nekā 100 000 iedzīvotāju no Rīgas pārcēlušies uz mazām apdzīvotām vietām piepilsētā, tāpēc ūdensapgādes un kanalizācijas attīstībai ņemtos banku kredītus nākas atmaksāt atlikušajiem iedzīvotājiem ar augstāku ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifu starpniecību. Vidzemes jūrmalā cilvēku skaits ievērojami pieaug brīvdienās un vasaras sezonā, radot papildu slodzi gan uz ūdenssaimniecības pakalpojumu infrastruktūru, gan vidi.

4.4. Pārrobežu riski

Vairāk nekā 50% no Latvijas upju noteces veidojas ārpus Latvijas teritorijas, tādēļ kopumā pārrobežu piesārņojuma ietekme pārsniedz Latvijas teritorijā emitēto punktveida piesārņojumu. Tomēr Gaujas apgabals šajā ziņā ir izņēmums, jo no 13 051 km² plašās teritorijas tikai 10% atrodas ārpus Latvijas – Igaunijā. Turklāt Igaunijā Gaujas apgabalā teritorijā pārsvarā ir mežainas platības ar niecīgu iedzīvotāju blīvumu vai purvi. Pjerobežā

neatrodas neviens vērā ņemams Latvijas vai Igaunijas uzņēmums. Apes apkārtnē abpus robežai atrodas dolomīta ieguves karjeri, kuru intensīvākas ekspluatācijas rezultātā nākotnē atsevišķās vietās varētu nedaudz pazemināties gruntsūdens līmenis. Tomēr tas neradītu būtisku ietekmi uz kaimiņvalstīm.

5. Plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums. Īss iespējamo alternatīvu izvēles pamatojums

Atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns pēc savas būtības ir vides aizsardzības politikas plānošanas dokumenti, tāpēc negatīvu ietekmi uz vidi var atstāt tieši to neīstenošana, nevis īstenošana. Savukārt Latvijas vides politika kopumā, tai skaitā ūdens jomā, ir noteikta VPP2020 un atbilst 2014.-2020.gada ES fondu plānošanas perioda nostādņām. Tomēr uz atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna apstiprināšanas laiku Latvijā vēl nav pieņemti visi nepieciešamie Ministru kabineta noteikumi par ES fondu līdzfinansēto projektu izvērtēšanu un īstenošanu. Līdzīgi kā VPP2020, atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns ir pietiekami vispārīgi politikas plānošanas dokumenti, kas nevar sniegt detalizētas atbildes par katra tajos ietvertā pasākuma gala rezultātu un iespējamo ietekmi. Atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā paredzēti pasākumi daudzos virszemes un pazemes ūdensobjektos, kuru kumulatīvais efekts vēl nav paredzams. Jāapzinās, ka daudzos jautājumos dažādām pašvaldībām un dažādu nozaru ekspertiem viedokļi var būt galēji atšķirīgi, piemēram, par plūdu risku samazinošām būvēm, īpaši aizsargājamās teritorijās noteiktajiem ierobežojumiem, ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas attīstību, ūdeņu eitrofikāciju, lauksaimniecības un akvakultūru attīstību utt.

Tāpat jāreķinās, ka negatīvu apstākļu ietekmē atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns var tikt realizēti nepilnīgi un ar novēlošanos. Šādā gadījumā iespējamās sekas var būt gan paskaidrojumu pieprasījumi no Eiropas Komisijas, gan ES tiesvedības uzsākšana (ar iespējamām finansiālām sankcijām).

Ņemot vērā Latvijas kā ES dalībvalsts saistības, tai nav citas alternatīvas, kā īstenot Ūdeņu direktīvu, savlaicīgi sagatavojot visu baseinu apsaimniekošanas plānus, tai skaitā, atjaunoto Gaujas apsaimniekošanas plānu. Tomēr ir iespējami vismaz trīs scenāriji:

- 1) atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns tiek īstenots pilnā mērā un savlaicīgi;
- 2) atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns tiek īstenots daļēji un ar novēlošanos;
- 3) atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna pasākumi izrādās nepietiekami, lai pilnībā novērstu valsts saimnieciskās attīstības negatīvo ietekmi uz vidi.

Atbilstoši minētajiem scenārijiem var prognozēt arī atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanas ietekmi uz Latvijas vidi un iedzīvotāju veselību (8.tabula).

6.tabula. Plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums

	Ga	Ūd	Jūr	Kli	Au	Ma teriālās	Bi oloģiskā daudzveid	Cil vēku dzīvība un	Komentāri
Plāns tiek īstenots pilnā mērā un savlaicīgi							+	+	Tiek uzlabots vides stāvoklis un samazinātas emisijas ūdenī, saglabāts dabas kapitāls, samazināti plūdu un avāriju riski.
Plāns tiek īstenots daļēji un ar novēlošanos							-	-	Vides stāvoklis nemainās, dabas kapitāls nedaudz samazināts, samazināti plūdu un avāriju riski.
Plāns netiek realizēts							-	-	Vides stāvoklis pasliktinās, dabas kapitāls ievērojami samazinās, plūdu un rūpniecisko avāriju riski pieaug, novēlotas vai nekvalitatīvas ES tiesību normu īstenošanas dēļ Latvija tiek iesaistīta daudzās ES tiesvedībās, maksā ievērojamas soda naudas.

Izmantotie apzīmējumi

- „-„ – iespējama negatīva ietekme
- „+” – iespējama pozitīva ietekme
- „+/-„ – var būt gan pozitīva, gan negatīva ietekme
- „0” – nav būtiskas ietekmes

Šī tabula gan ir vairāk teorētiska. Bez tam jau pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna izstrādes laikā Latvijas speciālisti pierādīja, ka apzinās ūdens politikas realizāciju upju baseinu apgabalu kontekstā, spēj plānot sateces baseina ietvaros, apvienojot sateces baseina vides prioritātes ar iedzīvotāju sociālajām interesēm un administrācijas politiskajām interesēm. 9.tabulā ir atspoguļota dažādu vides aspektu mijiedarbība.

7.tabula. Dažādu vides aspektu iespējamā mijiedarbība

Virszemes saldūdeņi

Pazemes ūdeņi									
Jūras ūdeņi									
Gaiss									
Klimats									
Augsnes									
Cilvēka dzīvība un veselība									
Materiālās vērtības									
Bioloģisk ā daudzveidība									
	Virszem es saldūdeņi	Pazemes ūdeņi	Jūras ūdeņi	Gaiss	Klimats	Augsne	Cilvēka dzīvība un veselība	Materiāl ās vērtības	Bioloģis kā daudzveidība

Izmantotie apzīmējumi

V – ir sagaidāma mijiedarbība

X – nav sagaidāma mijiedarbība

Ūdens politikas īstenošana ietekmē visas pārējās vides aizsardzības jomas, tomēr vistiešākās saites ir starp virszemes un pazemes ūdeņiem, kā arī ar jūras ūdeņiem.

5.1. Plūdu risku samazināšana un ar to saistītās problēmas

Plūdu apdraudētās teritorijas pēc to izcelsmes Plūdu plānā sadalītas divās pamata grupās: 1) teritorijas, kuras applūst dabas apstākļu ietekmes rezultātā (palu ūdeņu vai jūras uzplūdu dēļ), un 2) teritorijas, kuru applūšanu var izraisīt cilvēku darbība.

Pie dabiskajām plūdu apdraudētajām teritorijām pieskaita palieņu teritorijas, kas applūst palu vai plūdu gadījumā, un jūras uzplūdu apdraudētās teritorijas, kurās stipru vēju laikā jūras ūdeņi ieplūst upju ietekās un piejūras ezeros. Gaujas apgabalā plūdu riskam ir pakļautas gan lielāko upju palienes (Gaujas lejtece, Rūjas, Sedas un citu upju potamālie posmi), gan lielākajiem ezeriem (Burtniekam, Limbažu apkārtnes ezeriem) piegulošās platības. Savukārt Gaujas ūdens režīms ir atkarīgs no jūras līmeņa svārstībām, kā arī no vējuzplūdiem un vējatplūdiem. Augstākie ūdens līmeņi tiek sasniegti ziemas vidū vai vēlā rudenī vētru laikā, kad ziemeļrietumu vēji izraisa uzplūdus Rīgas jūras līcī.

Cilvēku darbības izraisīto plūdu apdraudētās teritorijas saistītas ar ūdeņu dabiskā režīma mākslīgām izmaiņām, pakļaujot appludināšanai vai gruntsūdens līmeņa paaugstināšanai iepriekš ūdens neapdraudētās teritorijas. Šādu plūdu cēloņu bīstamība vērtējama divos aspektos. Pirmkārt, kā dažādas blakus parādības, kas rodas, ierīkojot ūdenskrātuves un citas hidrotehniskas būves. Otrkārt, kā plūdi, kas var rasties hidrotehnisko būvju avārijas rezultātā. Tāpēc svarīgs plūdu riska pārvaldības pasākums ir hidrotehnisko būvju pareiza uzraudzība, uzturēšana tehniskā kārtībā, kā arī to ekspluatācijas režīma stingra ievērošana.

Gaujas Plūdu plānā apdraudētām nav pieskaitītas dabisko mitrāju teritorijas, kurās regulāri plūdi nav bīstami, bet ir pat nepieciešamība dabisko biotopu pastāvēšanai. Tādēļ īpaši aizsargājamo teritoriju sarakstā iekļautās applūstošās platības netiek pieskaitītas pie plūdu riska teritorijām. Šādu teritoriju Latvijā ir ļoti daudz un to skaits ar katru gadu palielinās.

Dabiskie plūdu cēloņi ir visi dabas un klimatiskie apstākļi, kas nosaka vai veicina plūdu veidošanos. Gaujas apgabalam raksturīgie plūdu cēloņi attēloti 9.tabulā.

8.tabula. Plūdu veidi Latvijā

Plūdu veids	Apraksts
<i>Dabiskie plūdi</i>	
Pavasara sniega kušanas (lietus un sniega kušanas) pali	Pali, kurus izraisa gaisa temperatūras paaugstināšanās un apmēru nosaka sniega daudzums.
Ledus sastrēgumu un/vai ledus iešanas plūdi	Plūdi, kas raksturīgi ledus kušanas un iešanas periodam. Var būt katastrofāli, ja pēkšņi uznāk siltums un ledus nepaspēj izkust, kad ceļas līmenis un atrauj ledu no krastiem.
Vasaras – rudens lietavu radīti plūdi	Plūdi parasti ir lokāli, un postījumi ir ģeogrāfiski relatīvi ierobežoti. Parasti straujāk ūdens līmenis ceļas mazās upēs, kur jebkurš piesārņojums (zari, dūņas u.c.) var radīt aizdambējumu un tam sekojošu pārrāvumu. Plūdus izraisa ar lietusgāzēm (nokrišņu daudzums – 100 mm un vairāk).
Ilgstošu lietavu radīti plūdi	Plūdu veids, kad zeme pakāpeniski piesātinās ar ūdeni, līdz beidzot nespēj to akumulēt. Lietum turpinoties, iespējams, ļoti straujš ūdens plūsmas pieaugums. Parasti ir apdraudēti plašāki apgabali ap upēm, ir prognozējami.
Jūras vētru uzplūdi teritorijās gar jūras krastu un lielāko upju grīvās	Plūdi, kurus rada vējš ar ātrumu 20 metri sekundē un vairāk un raksturīgs arī zems atmosfēras spiediens virs Baltijas jūras.
<i>Antropogēnas darbības izraisītie plūdi</i>	
Hidrotehnisko būvju avārijas plūdi	Plūdi, kas var rasties aizsprosta iekšējās erozijas vai slūžu avārijas dēļ. Pastiprināt to ietekmi var aizdambējumi pie tiltiem

Gaujas apgabalā tiek izdalītas šādas applūstošās un applūšanas riska teritorijas:

- palieņu teritorijas, kas ir upes vai ezera ielejas daļa, kura applūst plūdu gadījumā;
- jūras uzplūdu apdraudētās teritorijas, kur stipru vēju laikā ieplūst jūras ūdeņi, izraisot jūras krastu eroziju un applūšanu;
- hidrotehnisko būvju, HES, polderu un citu mākslīgu uzpludinājumu ietekmētās teritorijas.

Gan atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns, gan Plūdu plāns fokusējas uz atsevišķiem plūdu riska objektiem, bet neskatās tos kopsakarībā ar visu teritoriju mitruma režīma regulēšanas pasākumiem un šo teritoriju attīstības plāniem. Tomēr katra konkrēta projekta ietekmes uz vidi novērtējuma gaitā vēl iespējams šīs kopsakarības noskaidrot un ņemt vērā. Pretplūdu pasākumi neapšaubāmi saistāmi ar pretplūdu infrastruktūras uzturēšanu un atjaunošanu, kam netiek pievērsta pietiekama uzmanība.

Viennozīmīgi var konstatēt, ka tieši pretplūdu pasākumi ir tie, kam upju baseinu apsaimniekošanas plānu realizācijas procesā var būt negatīva ietekme uz vidi, tai skaitā, uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. Tomēr šis jautājums nav risināms stratēģiskā IVN procesā. To var detalizēti analizēt, tikai izvērtējot katra konkrēta projekta variantus un alternatīvas, nevis vispārinot plusus un mīnus sateces baseina vai ūdensobjekta robežās. Dambju būvniecība, polderu atjaunošana vai gultnes padziļināšana paši par sevi nav nedz slikti, ne labi pasākumi. Vienmēr svarīgs ir ieguvumu un zaudējumu līdzsvars, kā arī būvju ekspluatācijas efektivitāte un drošība. Visi šie jautājumi un labākā kompromisa izvēle ir konkrētu projektu izvērtēšanas sastāvdaļas. Tomēr, izvērtējot ES fondu līdzfinansējuma piešķiršanas noteikumus 2014.-2020. gadam, kā arī VPP2020 un citu ministriju stratēģiskos plānošanas dokumentus, var secināt, ka pretplūdu pasākumi neparedz jaunas, kardināli atšķirīgas infrastruktūras būvniecību, kas varētu radīt jaunus un negaidītus riskus dabas objektiem vai pat videi kopumā. Pamatā tiek plānota esošo dambju paaugstināšana un nostiprināšana, sūkņu staciju modernizēšana, sen aizaugušo plūdu ūdeņu novadgrāvju daļēja pārtīrīšana, kas vairumā gadījumu pilnībā neatjauno agrāk regulētās upes vai grāvja dziļumu un profilu. Tomēr tā ir tikai vispārīga atziņa par pretplūdu pasākumu galvenajām iezīmēm šajā ES fondu plānošanas periodā. Plānojot katra konkrēta pretplūdu pasākuma īstenošanu, būs nepieciešams veikt sākotnējo ietekmes uz vidi novērtējumu un saņemt vairāku ekspertu atzinumus par tā iespējamo ietekmi uz vidi. Arī normatīvajos aktos ir noteiktas prasības gan upju gultņu pārtīrīšanai, gan videi draudzīgu meliorācijas sistēmu izveidei.

5.2. Ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas tālāka attīstība

Ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas pamatprasības visā Latvijā un arī Gaujas apgabalā bija jāievieš līdz 2015. gada 31. decembrim, Direktīvas 91/271/EEK prasības pārņemtas ar MK noteikumiem Nr.34 „Noteikumi par piesārņojošo vielu emisiju ūdeņī (22.01.2002.). Tajos noteiktas prasības notekūdeņu attīrīšanai arī apdzīvotajās vietās ar cilvēku ekvivalentu zem 2000, ko neprasa direktīva. Jāsecina, ka tieši komunālo un ražošanas notekūdeņu slodzes samazināšana ir galvenais ES ūdens kvalitātes uzlabošanas un ūdeņu eitrofikācijas novēršanas instruments, kas sekmīgi izmantots visās dalībvalstīs jau vairāku gadu desmitu garumā. Latvijā vēl jāpalielina pieslēgumi pie izbūvētajām ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmām. Tas būs sarežģīti risināms jautājums, ņemot vērā Latvijas pilsētu un

apdzīvoto vietu mazo iedzīvotāju blīvumu un plašās zaļās teritorijas, kā arī emigrācijas ietekmi.

Direktīvas 91/271/EEK prasību izpilde vispirms koncentrējās uz notekūdeņu attīrīšanas ietaišu kapacitātes un efektivitātes nodrošināšanu, kā arī tīklu paplašināšanu. Pieslēgumi centralizētajām ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmām atsevišķās apdzīvotajās vietās bija tikai ap 50% mājāsaimniecību; tikai atsevišķās pilsētās centralizētos pakalpojumus izmantoja vairāk nekā 80% iedzīvotāju. Salīdzinoši reti apdzīvotajās Latvijas pilsētās ir dārgi un sarežģīti centralizētos ūdenssaimniecības pakalpojumus nodrošināt visiem iedzīvotājiem, tas arī negatīvi atsaucas uz pakalpojuma apmaksas tarifiem. Diemžēl Eiropas Komisija pastāv uz 100% pieslēgumu traktējumu. Arī Gaujas apgabala apdzīvotajās vietās atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanas periodā pieslēgumu īpatsvara palielināšanai būs jāpievērš liela uzmanība, kā arī jāiegulda ES fondu, pašvaldību un to ūdenssaimniecības uzņēmumu līdzekļi.

Savukārt sadzīves atkritumu sektorā tālākās investīcijas plānotas dalītas atkritumu vākšanas un atkritumu šķirošanas pasākumiem. Ieguvumi un zaudējumi abos sektoros jāvērtē kopā ar iedzīvotāju skaita dinamiku un iedzīvotāju nodarbinātību, jo optimālais vides efekts ir sasniedzams tikai pie pietiekama pakalpojumu saņēmēju skaita un to maksātspējas.

5.3. Ūdeņu eitrofikācija un lauksaimniecības attīstība, akvakultūra

Ūdeņu eitrofikācija nav tikai Gaujas baseina un Baltijas jūras vides problēma. Šis process ir arī ekonomiskās konkurences cīņas atspoguļojums vides politikā. Baltijas jūras kontekstā lauksaimniecības negatīvā ietekme bieži tiek saistīta ar Baltijas valstu nepietiekami kontrolētās lauksaimniecības negatīvo ietekmi uz vidi. Īpaša problēma ir nepietiekamā Latvijas ekspertu līdzdalība HELCOM pārrobežu piesārņojuma slodžu novērtējumos iepriekšējos gados. Arī ES lauksaimniecības politika ir zināmā mērā diskriminējoša pret jaunajām dalībvalstīm.

Visi Baltijas jūras eitrofikāciju veicinošo vielu bilances modeļi ir izstrādāti Skandināvijā, tādēļ tie pārsvarā balstās uz Ziemeļvalstu pētījumiem par lauksaimniecības ietekmi uz ūdeņiem un augu barības vielu iznesi no augsnēm. Šie modeļi neatbilst Baltijas valstu un Latvijas situācijai. Tomēr nepietiekamais vides monitoringa datu apjoms un to nepietiekamais zinātniskais izvērtējums neļauj sagatavot nopietnus pretargumentus līdz šim pielietotajiem modeļiem attiecībā uz slāpekļa un fosfora noteci no Latvijas teritorijas, kā arī novērtēt reāli iespējamo piesārņojuma samazinājumu kā visas Latvijas mērogā, tā arī Gaujas apgabalā.

Latvijas apstākļos, kad vairāk nekā 50% no virszemes noteces un tās piesārņojuma veidojas ārpus valsts teritorijas, svarīgi veikt atbilstošu monitoringu un pamatot pārrobežu piesārņojuma pārneses apjomu. Baltijas reģionā pārrobežu piesārņojuma slodzes tiek noteiktas HELCOM organizētā procesā. Aprēķinātās slodzes tiek ievadītas Baltijas jūras barības vielu bilances modeļos, ar kuru palīdzību tiek aprēķināts piesārņojuma samazināšanas apjoms katrai valstij, kas pēc apstiprināšanas kļūst par HELCOM dalībvalstu politiskiem mērķiem. Diemžēl Latvijas līdzdalība šajos procesos nav bijusi pilnvērtīga, arī ūdeņu monitoringa nav atbildis novērtējuma vajadzībām. Atšķirībā no Lietuvas vai Igaunijas, pēdējos novērtējumos norādīts, ka slāpekļa un fosfora notece no Latvijas pieaug.

Iepriekšējā ES finanšu plānošanas periodā Latvijas zemniekiem galvenais bija ieviest jaunas ražošanas un produktu pārstrādes tehnoloģijas. Savukārt 2014.-2020. gadā pieaugošās subsīdijas nevar kompensēt Krievijas ekonomisko sankciju radītos zaudējumus. Tāpēc

lauksaimniecības nozares galvenais uzdevums ir jaunu tirgu meklēšana, ja nepieciešams, mainot ne tikai tehnoloģijas, bet arī produktus. Vērtējot šīs nozares ietekmi uz vidi jāatceras, ka Latvijas lauksaimniecība šodien nenodrošina vietējo pārtikas patēriņu. Tāpēc tālākas diskusijas par lauksaimniecības ietekmes samazināšanu uz Gaujas apgabala ūdeņiem jārisina Latvijā pieejamo atbalsta instrumentu ietvaros.

5.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas un ainavas

Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Latvijā ir ļoti bagāts dabas kapitāls. Tomēr tas lielā mērā saglabājies nevis lietošanai maz noderīgās paugurainās teritorijās vai akmeņainās jūras piekrastēs, bet vietās, kur cilvēku darbības maz skartas dabas objekti robežojas ar saimnieciski izmantotām teritorijām. Tas viennozīmīgi raksturo reto teritorijas apdzīvotību un mozaīkveida lauksaimniecisko attīstību. Šādās vietās vienlīdz kaitīga ir kā saimnieciskās darbības intensificēšanās, tā arī tās pilnīga apsūkšana vai pārtraukšana. Diemžēl joprojām nav izveidoti pietiekami labi mehānismi, kā privāto zemju īpašniekus un pašvaldības aktīvāk iesaistīt ĪADT apsaimniekošanā, bet esošo instrumentu plašāku pielietojumu kavē nepietiekamais finansējums. Savukārt ĪADT individuālie apsaimniekošanas noteikumi dažreiz ignorē ūdenssaimniecības tehniskos aspektus.

Dabas kapitāla saglabāšana un bioloģiskās daudzveidības aizsardzība lielā mērā atkarīga no starpnozaru sadarbības, no lauku attīstības kopumā un zemnieku īstenotiem adekvātiem vides aizsardzības pasākumiem, no mežsaimniecības un zivsaimniecības attīstības, no dabas aizsardzības sistēmas institucionālās kapacitātes un tās rīcībā esošajiem resursiem, lai izveidotu un uzturētu dabas aizsardzības infrastruktūru un kompensētu aizsargājamās teritorijās noteiktos ierobežojumus. Dabas aizsardzības efektivitātes uzlabošanai vispirms nepieciešama labāka sadarbība starp valsts institūcijām, tad sadarbība ar pašvaldībām un zemju īpašniekiem. Minētie ilgstoši nerisinātie jautājumi noveduši pie galēji pretrunīga Latvijas ainavas vērtējuma dažādu speciālistu vidē – vieniem pieņemama ir Latvijas mozaīkveida lauksaimniecības ainava ar mājām, tūrumiem, pļavām un ganībām, mežu puduriem un mežiem. Otriem svarīgākā liekas vairs neizmantota poldera platībā bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai izveidota ĪADT, kas nevar izdzīvot bez agrāk mākslīgi izdarītajiem pārveidojumiem. Patiesība ir kaut kur pa vidu.

Ainavu apsaimniekošana un aizsardzība ir ļoti komplicētu pasākumu kopums, kurā jāprot saskaņot dažādu interešu grupu vēlmes. Tai jābalstās uz ilgtspējīgas attīstības principiem, mēģinot savienot ainavu kontrolētu attīstību ar ekonomiskajām un sociālajām izmaiņām, kas parasti būtiski maina arī ainavas. Svarīgi ir apzināties, ka ainavas veidošanās notiek nepārtrauktā mijiedarbībā starp dabu un sabiedrību, tā ir arī tautsaimniecības attīstības spogulis un sabiedriskās apziņas un estētisko priekšstatu atspulgs. Bieži vien ainavas uzskatāmi parāda sabiedrības šauro un provinciālo skatījumu uz mūsu dzīves vidi, ko apstiprina kūlas ugunsgrēki, latvāņu audzes, bebru pārpilnība, ar krūmiem aizaugušas upju palienes un pārauguši pilskalni. Tomēr tas arī pierāda, ka ainavu var saglabāt un uzturēt, tikai apzinoties visu tās elementu īpatnības un mijiedarbību. Diez vai ir reāli cerēt, ka līdz 2020. gadam Latvijas laukos atkal dominēs vēsturiskā agrārā ainava, ar pilnībā izmantotām pļavām un ganībām, ka būs attīrītas aizaugušas upju palienes, samazināta ezeru aizaugšana, izcirsti skatupunkti uz vēsturiski nozīmīgām vietām. Tāpēc prioritāte ir paplašināt ainavas apmeklēšanas iespējas, izveidojot purvu un mežu takas, laipas un kāpnes pie klintīm un atsegumiem u.tml. Gaujas un Salacas ielejās, kā arī Vidzemes jūrmalā. Svarīga ir arī ainavas sasaiste ar tūrismu, atpūtu un sporta objektiem.

5.5. Kultūras mantojuma saglabāšana

Ne atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā, ne Plūdu plānā nav norādīts, cik daudzi no Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sagatavotajā sarakstā iekļautajiem 8579 kultūras objektiem atrodas Gaujas apgabalā. Tomēr Gaujas ieleja un vēsturiskais kultūras ceļš ar daudzajām latviešu un krustnešu apmetnēm un pilīm liek secināt, ka te varētu atrasties liela daļa no visas Latvijas vērtībām. Attiecībā uz ģeoloģijas pieminekļiem – atsegumiem, iežiem, klintīm – Gaujas un Salacas upju ielejas jāvērtē kā visbagātākās. Turklāt tām raksturīgas visskaistākās ainavas. Tādas pērles kā Siguldas piļu ansamblis, Cēsis un Valmiera ir nozīmīgas visas Eiropas mērogā.

Jau kopš 1973. gada Gaujas ieleja posmā no Valmieras līdz Inčukalnam saistās ar Gaujas Nacionālo parku. Tas tika izveidots, lai aizsargātu šai teritorijā sastopamās dzīvnieku un augu sugas, kultūrvēsturiskos pieminekļus, reljefa formas un mežus, kā arī veicinātu tūrisma attīstību un saglabātu Gaujas senielejas dabisko ainavu. 47% no parka teritorijas aizņem meži, izplatītākie tā tipi ir damaksnis, vēris, mētrājs un gārša. Lielākie ezeri ir Ungurs, Vaidavas ezers un Raiskuma ezers. Savukārt Salacas upes baseinā 1990. gadā izveidots Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts, kas ir vienīgā šāda veida īpaši aizsargājamā dabas teritorija Latvijā. Starptautiski nozīmīgas dabas un ainaviskās vērtības tajā tiek saglabātas, nodrošinot ilgtspējīgu sociālo un ekonomisko attīstību. Vienlaikus var secināt, ka gan Gaujas, gan Salacas upju ielejās ir samērā mazs iedzīvotāju blīvums, nav daudz rūpniecības objektu lauksaimniecībā intensīvi izmantotu zemju, savukārt tūrisma slodzei jau rasti regulācijas instrumenti.

Ir atzinīgi vērtējams Gaujas apgabala konsultatīvās padomes un arī nevalstisko organizāciju ieguldījumu kultūras mantojuma apzināšanā un saglabāšanā pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanas laikā. Tas dod pamatu cerēt, ka arī atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanas laikā šiem jautājumiem tiks pievērsta pietiekami liela uzmanība.

6. Vides stāvokļa iespējamās izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots

Līdzīgi kā visi upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāni un plūdu riska pārvaldības plāni, atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns nav skatāms atrauti no pārējās valsts vides politikas. Tas ir tieši saistīts ar Latvijas nacionālās attīstības plānu un plānošanas dokumentiem, kas nosaka ES fondu apguvi. Tādējādi šie plāni ir Latvijas vides politikas un ES finanšu plānošanas perioda 2014.-2020. gadam īstenošanas nosacījumu projekcija upju baseinu apgabala griezumā, tuvinot šo vispārīgo politiku konkrētos ūdensobjektos veicamajiem pasākumiem. Tie nav attīstības plānošanas dokumenti, kas var radīt tiešus draudus vides kvalitātei un pasliktināt ūdens kvalitāti Gaujas apgabalā, vai radīt problēmas tā izmantošanā. Attiecībā uz Plūdu plānu integrēšanu atjaunotajā Gaujas apsaimniekošanas plānā jāatgādina, ka jau pirmajā Gaujas apsaimniekošanas plānā plūdu ietekme tika izvērtēta. Gaujas apgabalā tika realizēti pretplūdu projekti, kuru rezultātā no plūdiem pasargāti

Carnikavas un Ādažu iedzīvotāji, vienlaikus nepieļaujot negatīvu ietekmi uz dabu vai īpaši aizsargājamām dabas teritorijām.

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzība, komunālo notekūdeņu un sadzīves atkritumu apsaimniekošana norisinātos arī bez to plānošanas upju baseinu apgabalu mērogā. Tomēr neplānojot rīcības atbilstoši katram ūdensobjektam noteiktajiem mērķiem, to kvalitāte netiks būtiski uzlabota. Bez plāniem nav iespējama vienota izpratne par ūdens kvalitātes un plūdu pārvaldības mērķu saistību un to sasniegšanas līdzekļiem. Arī sadarbība starp valsts un pašvaldību iestādēm un nevalstiskajām organizācijām ūdeņu stāvokļa uzlabošanas jomā un sabiedrības iesaiste atbilstošos pasākumos būtu mazāk aktīva bez šiem plāniem.

7. Risinājumi, lai novērstu vai samazinātu plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu neīstenošanas riskus

Ņemot vērā Latvijas kā ES dalībvalsts saistības, tai nav citas alternatīvas, kā īstenot Ūdeņu direktīvu un Plūdu direktīvu, savlaicīgi sagatavojot atjaunoto Gaujas apsaimniekošanas plānu un Plūdu plānu un īstenojot tajos iekļautos pasākumus. Vides pārskata 5.nodaļā jau bija minēti trīs iespējamie scenāriji:

- 1) atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns tiek īstenots pilnā mērā un savlaicīgi;
- 2) atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns tiek īstenots daļēji un ar novēlošanos;
- 3) atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna pasākumi izrādās nepietiekami, lai pilnībā sasniegtu labu ūdens kvalitāti visos ūdensobjektos.

Izvērtējot tieši Latvijā pastāvošos riskus, Gaujas apgabalā varētu izdalīt vismaz četrus galvenos problēmjautājumus.

Vispirms Latvijas apstākļos jādomā par vides un ūdeņu pārvaldības efektivitātes uzlabojumiem. Daudzās citās ES dalībvalstīs upju baseinu apsaimniekošana tiek koordinēta centrālo valdību vai reģionālo valdību tiešā vadībā un parlamentu regulārā pārraudzībā. Tomēr visas šādas valstis ir vai nu ar daudz blīvāku apdzīvotību, vai attīstītāku tautsaimniecību (piemēram, Nīderlande). Citās valstīs, kurās dzeramā ūdens ieguvei tradicionāli izmantoti ar upju ielejām saistīti ūdens horizonti, ir izveidojušies milzīgi ūdenssaimniecības uzņēmumi, kas savu darbību koordinē visa lielbaseina robežās (piemēram, „Temzas ūdens” Apvienotajā karalistē, „Luāras ūdens” un „Sēnas ūdens” Francijā). Pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna darbības laikā jauna ūdens pārvaldības sistēma Latvijā nav veidota, aizvien vēl galvenais koordinācijas instruments ir upju baseinu apgabalu konsultatīvās padomes. Darbojoties kopš 2003. gada, visas konsultatīvās padomes ir ieguvušas zināmu darbības pieredzi, devušās ievērojamu ieguldījumu pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanā. Tomēr neviens nav izvērtējis, vai tikai ar šāda konsultatīvā instrumenta palīdzību atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošana atbildīgā līmenī vispār ir iespējama.

Galvenais finanšu avots apsaimniekošanas plāna īstenošanai pirmajā plānošanas posmā bija Latvijai pieejamais ES fondu finansējums. Kā galvenais līdzekļu avots tas paliks arī atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanas periodā, kaut arī mazākā apmērā. Latvijas pašvaldības ļoti nopietni īsteno ieguldījumus ūdenssaimniecības infrastruktūrā, izmantojot visus pieejamos finanšu instrumentus, ieskaitot valsts budžeta finansējumu,

pašvaldību budžetu, dažādus fondus un banku aizņēmumus. Tāpēc par riskiem uzskatāmi ES finanšu instrumentu 2014.-2020. gada periodam izmantošanas nosacījumu apstiprināšanas aizkavēšanās, kā arī sarežģījumi ar projektu sagatavošanu un vadību.

Sabiedrības sekmīga iesaistīšana vides jautājumu risināšanā, tai skaitā ūdeņu apsaimniekošanas pasākumos, ir viens no priekšnosacījumiem izvirzīto mērķu sasniegšanai. 2015.gadā pieņemtais Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums un 2016.gadā pieņemtie normatīvie akti ūdenssaimniecības pakalpojumu jomā liek cerēt, ka Latvijas apdzīvoto vietu iedzīvotāji beidzot tiks atbildīgi orientēti ierīkot pieslēgumus centralizētajiem ūdensapgādes un kanalizācijas tīkliem. Pretējā gadījumā apdzīvoto vietu nomalēs izbūvētās centralizētās ūdenssaimniecības sistēmas būs uzskatāmas par mazefektīviem ieguldījumiem. Izvērtējot pirmā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanu, jāatzīst, ka tika iedzīvināti daudzi projekti pārrobežu baseinos, kā arī projekti starp vairākām pašvaldībām vienā sateces baseinā. Kopumā visās aktivitātēs iesaistījās tūkstošiem sabiedrības locekļu daudzās pašvaldībās. Tomēr jāapzinās, ka tas joprojām ir ļoti maz, lai sasniegtu labu stāvokli visos ūdensobjektos, ūdens aizsardzības pasākumus veiktu visās pašvaldībās un iesaistītu tajos uzņēmējus un plašu sabiedrību. Ceturtais risks – pārrobežu piesārņojuma ietekme un avāriju draudi, Gaujas apgabalā ir niecīgs.

8. Iespējamie kompensēšanas pasākumi

Atjaunotais Gaujas apsaimniekošanas plāns ir vides politikas plānošanas dokuments ūdens aizsardzības un apsaimniekošanas jomā. Kā tādām tam nav paredzama nekāda negatīva ietekme uz vidi kopumā, tai skaitā uz ĪADT vai Eiropas nozīmes biotopiem. Tādēļ šai plānā nav nepieciešami un nav paredzēti kompensācijas pasākumi visa apgabala vai ūdensobjektu mērogā. Visi atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna pasākumi vērsti uz ūdens kvalitātes uzlabošanu katrā atsevišķā upē vai ezerā, Gaujas apgabalā kopumā un – gala rezultātā – Rīgas jūras līcī un Baltijas jūrā.

Arī Gaujas Plūdu plāns ir vides politikas plānošanas dokuments ūdens ūdeņu apsaimniekošanas jomā, kurā ietvertie plūdu risku samazināšanas pasākumi iedzīvotāju aizsardzībai un iespējamo saimniecisko zaudējumu samazināšanai nav pretrunā ar dabas aizsardzības prasībām. Tomēr jāapzinās, ka atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanas laikā tiks sagatavoti, izvērtēti un realizēti tūkstošiem projektu, no kuriem lielākie un pretrunīgākie varētu būt tieši plūdu risku samazināšanas projekti. Ne valsts, ne pašvaldības nedrīkst pieļaut iedzīvotāju bojā eju un materiālo vērtību vai kultūras mantojuma zudumu. Bez tam plūdi negatīvi ietekmē ūdenssaimniecības nozari, bojā notekūdeņu attīrīšanas būves, ieskalo ūdeņos notekūdeņu dūņas un dažādu piesārņojumu no applūdušajām teritorijām, tādējādi nodarot ilgstošu un reizēm pēc apjoma ievērojamu kaitējumu. Tāpēc, izvērtējot pretplūdu pasākumus, jāņem vērā plūdu ietekmēto teritoriju urbanizācijas pakāpe un mitruma regulēšanas sistēmu reālās iespējas tajā. Detalizēts ietekmes un ieguvumu izvērtējums veicams katra konkrēta projekta ietekmes uz vidi izvērtējuma gaitā.

Jāapzinās, ka atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna darbības laikā tiek sagaidīta kaut daļēja NAP2020 definēto attīstības mērķu izpilde Bez ekonomiskās izaugsmes nebūs arī investīciju vides sakārtošanā, bet iedzīvotāji no problēmu reģioniem turpinās doties darba meklējumos uz citām ES dalībvalstīm. Tomēr vērtējot attīstības iniciatīvas rūpniecības, lauksaimniecības, zivsaimniecības, transporta un enerģētikas jomā, jāņem vērā jau esošās

slodzes konkrētos ūdens objektos un visā Gaujas apgabalā, lai nepalielinātu pretrunas starp esošo ūdens kvalitāti un 2021. gada mērķiem.

9. Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās būtiskās pārrobežu ietekmes novērtējums

Gaujas apgabalā Latvijai nav praktiski nekādas ietekmes uz citām valstīm. No 13 051 km² kopīgā sateces baseina tikai 10% atrodas ārpus Latvijas – Igaunijā. Pie tam Igaunijas teritorijā pārsvarā ir mežainas platības ar niecīgu iedzīvotāju blīvumu vai purvi. Pierobežas teritorijās arī Latvijas pusē pārsvarā nav vērojama aktīva saimnieciskā darbība, tāpēc arī mūsu valstī notiekošais nevar būtiski ietekmēt Igaunijas ūdeņus tajos posmos, kur upes veido abu valstu robežu vai uz kādu brīdi no Latvijas ielīkumo Igaunijas teritorijā.

HELCOM veido kopīgu sadarbības mehānismu Baltijas jūras vides aizsardzībai, kurā piedalās kā ES dalībvalstis, tā Krievijas Federācija un Baltkrievijas Republika. Virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas jomā eksistē divi starptautiski instrumenti. ANO formātā galvenais starpvalstu sadarbības instruments ir Konvencija par pārrobežu ūdensteču un starptautisko ezeru izmantošanu un aizsardzību. Tās dalībvalstis ir pilnīgi visas Baltijas jūras baseina (arī Gaujas sateces baseina) valstis. Starp Latvijas un Igaunijas institūcijām, kas atbild par vides aizsardzību un upju baseinu apsaimniekošanu, ir noslēgtas vienošanās par sadarbību. Lai arī 2016.-2021.gadam netika izstrādāts kopīgs upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns, 2016.gada sākumā ir sagatavots kopīgs dokuments, kas raksturo ūdeņu stāvokli abu valstu pierobežā. Tuvākajos gados ir plānots šādu informācijas apmaiņu izvērst.

10. Plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings

Politikas plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa nepieciešamību nosaka MK noteikumi Nr.157. Monitoringu veic, lai konstatētu dokumentā paredzēto rīcību tiešo vai netiešo ietekmi uz vidi un lai noteiktu, vai nepieciešams izstrādāt plānošanas dokumenta grozījumus. MK noteikumi prasa monitoringam izmantot valsts statistikas datus, informāciju, kas iegūta, veicot vides monitoringu, kā arī citu Vides pārskata izstrādātajam pieejamu informāciju. Savukārt izstrādātājs sastāda monitoringa ziņojumu un atzinumā par vides pārskatu noteiktajā termiņā iesniedz to VPVB. Monitoringa ziņojumā apkopo pieejamo informāciju un ietver vismaz ar plānošanas dokumenta īstenošanu saistīto vides stāvokļa izmaiņu un to tendenču raksturojumu. Savukārt VPVB reizi gadā apkopo iesniegtos monitoringa ziņojumus un iesniedz valsts SIA LVĢMC.

Vides pārskatā jau norādīts, ka ziņojumu par upju baseinu apsaimniekošanas plānu un plūdu riska pārvaldības plānu izstrādi un īstenošanu iesniegšana Eiropas Komisijai ir Latvijas kā ES dalībvalsts pienākums. LVĢMC ir arī šādu ziņojumu sagatavotājs, tādēļ šobrīd atbilstoši normatīvajiem aktiem tiek prasīts dubults abu minēto plānu īstenošanas monitorings

Tomēr formāli LVĢMC ir jāiesniedz monitoringa ziņojums VPVB par atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna un Plūdu plāna īstenošanu. Visoptimālāk to būtu darīt 2018. gada beigās, kad LVĢMC arī Eiropas Komisijai jāsniedz ziņojums par atjaunotā Gaujas apsaimniekošanas plāna īstenošanu. Nākamais termiņš īstenošanas monitoringa ziņojumam ir 2022. gada sākums, jo 2021. gada beigās būs jāapstiprina atkārtoti atjaunotie upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu riska pārvaldības plāni 2022.-2027.gadam, kuros būs izvērtējums par otrā perioda plānu īstenošanas rezultātiem.

11. Vides pārskata kopsavilkums

Plānošanas dokumenta nosaukums:	1) Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021. gadam 2) Gaujas upju baseinu apgabala plūdu riska pārvaldības plāns 2016.-2021. gadam (divi atsevišķi, bet savstarpēji integrēti dokumenti Gaujas upju baseinu apgabala teritorijai, tādēļ abiem veikts kopīgs stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums un sagatavots viens Vides pārskats.)
Izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruna numurs un mājas lapas adrese internetā:	VARAM, Peldu iela 25, LV-1494, Rīga Tālrunis: 67026515 e-pasts: pasts@varam.gov.lv www.varam.gov.lv
Joma, uz kuru attiecas plānošanas dokuments:	Vides politika, ūdens aizsardzības un apsaimniekošanas joma
Plānošanas dokumenta izstrādes termiņš un ilgums:	Plānošanas dokumenti apstiprināti 2015.gada 22.decembrī
Darbības periods:	2016.-2021. gads
Darbības teritorija:	Latvijas Republika, Gaujas upju baseinu apgabals

Ūdeņu direktīva izveido visaptverošu sistēmu virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzībai. Tās galvenais mērķis ir saglabāt un uzlabot virszemes un pazemes ūdeņu

kvalitāti. Šajā nolūkā tā paredz specifisku plānošanas dokumentu – upju baseina apgabalu apsaimniekošanas plānu – izstrādi un atjaunošanu reizi sešos gados. Pirmie apsaimniekošanas plāni un pasākumu programmas tika apstiprināti ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojumu Nr.143 2010. gadā un aptvēra 2010.-2015.gadu. Atjaunotie apsaimniekošanas plāni paredzēti 2016.-2021. gadam

Plūdu direktīva uzdod dalībvalstīm veikt plūdu riska sākotnējo novērtējumu, pamatojoties uz to noteikt plūdu apdraudētās teritorijas katrā upju baseinu apgabalā un šīm teritorijām sagatavot plūdu iespējamo postījumu kartes un plūdu riska kartes, kā arī plūdu riska pārvaldības plānus.